

Hälsö högskolan
Högskolan i Jönköping

Samhällets syn på fattigdom

En jämförelse av begreppen

”nödtorftig vård” och ”skälig levnadsnivå”

Ellenore Karlsson & Marie Sundberg

Socialt arbete, examensarbete 15hp
Jönköping, januari 2011

Hälsö högskolan, Högskolan i Jönköping
Avdelningen för beteendevetenskap och socialt arbete
Box 1026, S-551 11 Jönköping

Abstract

The purpose of this bachelor's thesis in social work has been to examine whether society's perception of poverty and poor people has changed over the more than 160 years have passed since the first national Poor regulation was enacted in Sweden. With a social constructionist approach and inspired by the critical discourse analysis we have conducted two studies to find answers to what differences and similarities between the concepts of *scanty care* (1847) and *standards of living* (2002). A study based on previous research was conducted to examine how society's perception of poverty has changed and designed in a historical perspective. We also conducted a textual analysis of relevant legal texts and legislative history to show how these texts reflect the society's official view of poverty based interventions targeted to poor people.

The two sub-studies show that the concepts at different times in history has been crucial for the community support poor people were entitled to. Our overall conclusion is that despite today's advanced social policy there are many obvious similarities between the concepts of scanty care and standards of living. For example, there are similarities in the conjecture-driven individuals for warranted to support and which counterclaims society put on the individuals who are in need of society's ultimate financial safety net.

Swedish title: Samhällets syn på fattigdom. En jämförelse av begreppen ”nödtorftig vård” och ”skälig levnadsnivå”.

English title: Society's view of poverty. A comparison of the concepts "scanty care" and "standards of living".

Swedish keywords: Fattigdom, Sverige, historiskt, lagar, sociala reformer, nödtorftig vård, skälig levnads nivå.

English keywords: Poverty, Sweden, history, laws, social reforms, scanty care, standards of living.

Sammanfattning

Syftet med denna kandidatuppsats i socialt arbete har varit att undersöka huruvida samhällets syn på fattigdom och fattiga människor har förändrats under de dryga 160 år som passerat sedan den första nationella fattigvårdsförordningen stiftades i Sverige. Med en socialkonstruktionistisk utgångspunkt och med inspiration från den kritiska diskursanalysen har vi utfört två delstudier för att finna svar på vilka skillnader och likheter som finns mellan begreppen *nödtorftig vård* (1847) och *skälig levnadsnivå* (2002). En litteraturstudie baserad på tidigare forskning genomfördes för att undersöka hur samhällets syn på fattigdom förändrats och konstruerats i ett historiskt perspektiv. Vi har även utfört en textanalys av berörda lagtexter och förarbeten för att visa hur dessa texter speglar samhällets officiella syn på fattigdom utifrån interventioner riktade till fattiga människor.

De två delstudierna visar att begreppen vid olika tidpunkter i historien har varit avgörande för det samhällsstöd fattiga människor varit berättigade till. Vår övergripande slutsats är att det trots dagens utvecklade socialpolitik finns många tydliga likheter mellan begreppen *nödtorftig vård* och *skälig levnadsnivå*. Exempelvis finns likheter i hur konjunkturen styr vilka individer som berättigats till stöd samt vilka motkrav samhället ställt på de individer som är i behov av samhällets yttersta ekonomiska skyddsnät.

Nyckelord: Fattigdom, Sverige, historiskt, lagar, sociala reformer, *nödtorftig vård*, *skälig levnads nivå*.

Förord

Vi ska inte överdriva och säga att detta arbete krävt så värst mycket blod, men svett och en och annan tår har sipprat fram mellan varven i vår pendling mellan hopp och förtvivlan. Nu när uppsatsen äntligen ligger färdig är det på sin plats att rikta ett varmt tack till alla som stått ut med oss under dessa veckor och till dem som på olika sätt hjälpt oss i vårt arbete .

Tack till våra äkta män som helt oberoende av varandra fått erfara att den bästa stöttningsstrategin är att helt enkelt hålla sig undan. Våra kära barn: tusen tack för att ni så ofta visat hänsyn och förståelse när vi både psykiskt och fysiskt varit frånvarande och förlåt för att ni så ofta besvarats med ”hmm”, ”senare” eller ”inte nu”. En ursäkt är även på sin plats till familjen Sundbergs katter som i ett obehagligt ögonblick av ren utmattning själva fick agera brandkår efter att de fattat eld.

De som i sina olika yrkesroller varit behjälpliga till detta arbete är även de förtjänta av ett tack, även om vi inte kan precisera dem alla med namn. Bibliotekarierna i Nässjö, Gislaved, Jönköping och kanske främst på Landsarkivet i Vadstena har varit ovärderliga och med några få undantag outtröttliga gällande våra ofta avancerade och tidskrävande förfrågningar.

Vi vill även rikta ett stort tack till den som ofta varit orsak till de tvära kasten mellan hopp och förtvivlan, vår handledare Rickard Ulmestig. Tack R för att du på ett konstruktivt men samtidigt humoristiskt sätt stöttat och pushat oss att hela tiden tänka ett steg längre och producera lite mer och bättre än vi själva trodde var möjligt.

Avslutningsvis, tack även till övrig släkt och vänner som tålmodigt väntat utanför vår osociala uppsatsbubbla och en stor kram till alla nämnda och glömda för att ni trott på oss, stöttat och funnits till hands.

Ellenore & Marie, Nässjö den 11 januari 2011

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
Syfte	8
Problemformulering	8
Bakgrund	9
Grunden till fattigvården i Sverige	9
Från nödortfiktig understöd till erforderligt underhåll	9
Nya ekonomiska idéer	11
Socialförsäkringarna	11
Socialhjälpslagen	12
2. Metod	12
Litteratursökning	13
Litteraturstudie – datainsamling och urval	13
Textanalys – datainsamling och urval	14
Analys	16
Genomförande	18
Metoddiskussion	20
3. Teoretisk utgångspunkt	21
4. Resultat, analys, diskussion	24
Nödortfiktig vård	25
Litteraturstudie	25
Bättre tider	25
Förtjänt och oförtjänt fattig	26
Socialpolitik	26
Enskilda och allmänna orsaker till fattigdom	27
Textanalys	27
Vem ska försörja de fattiga o vilka ska innefattas av fattigvård	28
Den fattiges skyldigheter	28
Myndighetsutövning	29
Klagorätten	29
Bettlande/ Tiggeri	29
Försvarslöshetsstadgan	30
Hemortsrätten	31

Nödhjälpsarbete-----	31
Kyrkans roll i fattigvårdsstyrelsen -----	32
Språklig förändring-----	32
Reservering av förslaget till förnyad fattigvårdsreform-----	32
Analys nödtorftig vård -----	33
Text-----	33
Diskursiv praktik -----	34
Social praktik-----	35
Skälig levnadsnivå-----	35
Litteraturstudie -----	36
Förändrade förutsättningar för socialtjänsten-----	36
Lagens innebörd -----	37
Inskränkningar för den enskilde-----	37
Textanalys-----	38
Förslag -----	39
Bakgrund till regeringens förslag -----	40
Diskussion i socialutskottet -----	41
Diskussion i motionerna -----	42
Beslut-----	43
Den slutgiltiga lagtexten-----	44
Analys skälig levnadsnivå -----	45
Text-----	45
Diskursiv praktik -----	46
Social praktik-----	47
Jämförande analys -----	49
5. Diskussion-----	51
6. Avslutande reflektion -----	53
Källmaterial, Litteraturstudie -----	55
Källmaterial, Textanalys-----	56
Referenslista-----	59

1. Inledning

I *Social rapport 2010* (Socialstyrelsen 2010, s. 7) står att läsa att den långvariga fattigdomen stadigt minskar i Sverige och att fler människor klarar av att försörja sig på sitt arbete.

Samtidigt presenteras att den som en gång varit fattig löper stor risk att återigen hamna i fattigdom och att inkomstskillnaderna ökar i landet. Vidare påvisas i rapporten att fattigdom är starkt konjunkturberoende och att svängningar i konjunkturen har stor betydelse för utsatta grupper (a.a. s. 7, 9). Detta bekräftas även av Salonens studie (2010, s. 57) som visar att det under de senaste åren skett en märkbar ökning av antalet hushåll som är i behov av socialbidrag för att klara sin försörjning.

År 2010 utsågs till det ”Europeiska året för bekämpning av fattigdom och social utestängning” (Johansson 2010, s. 23). Syftet med fattigdomsåret var att på politisk nivå följa de åtaganden som medlemsländerna gjorde i samband med Lissabonstrategin. Enligt denna är målet att utveckla EU till världens mest konkurrenskraftiga ekonomi och att uppnå full sysselsättning före 2010. En av Lissabonstrategins grundpelare är att socialpolitiken inom unionen skall syfta till att modernisera den europeiska sociala modellen genom investeringar i humankapital och kamp mot social utslagning. Medlemsstaterna uppmanas satsa på utbildning och föra en aktiv sysselsättningspolitik för att underlätta övergången till en kunskapsbaserad ekonomi.

Genom Lissabonstrategin skulle EU:s medlemsländer gemensamt verka för att försöka utrota fattigdomen inom EU. Utformningen av fattigdomsåret skedde i nära samråd med de berörda grupperna. Målet med detta var att genom kunskap och opinionsbildning om fattigdom, samt mobilisering av civilsamhället och frivilligorganisationer ge berörda människor en röst och möjliggöra för dem att ta sig ur fattigdom. Här är vi i dagsläget, men vad har egentligen hänt historisk sett och hur har historien påverkat det synsätt och den lagstiftning vi har idag? De lagförändringar som skett under historiens gång bygger på värderingar och ideologier som varit rådande i just den tidens samhälle. Nya lagstiftningar är till stor del konstruktioner av tidigare lagar, vilket är en process som formar och formas av olika diskurser.

Vi vill med vår kandidatuppsats jämföra *nödtorftig vård* (1847) med *skälig levnadsnivå* (2002). Anledningen till att vi väljer dessa ”begrepp” är att de vid olika tidpunkter i historien varit avgörande för vilken form av samhällsstöd som de allra mest ekonomiskt utsatta grupperna varit berättigade till. Fattigdomsförordningen (1847) var Sveriges första nationella reform gällande fattigdom vilket gör den intressant att jämföra med dagens rådande lagar.

Genom två delstudier kommer vi dokumentera och analysera hur samhällsinterventioner riktade till ekonomiskt utsatta människor förändrats under de dryga 160 år som passerat. Begreppen *nödtorftig vård* och *skälig levnadsnivå* kommer att belysas i den kontext förändringarna skett för att utforska vilka strömningar som legat till grund för förändringar i interventioner riktade till fattiga människor. I vår bakgrund presenteras tiden mellan de två lagstiftningarna som vi valt att analysera. Detta behövs för att få en förståelse av vad som skett över tid samt vilka orsaker som bidragit till den välfärd vi idag anser oss ha.

Syfte

Syftet är att studera huruvida samhällets syn på fattigdom förändrats och konstruerats i ett historiskt perspektiv samt att analysera hur berörda lagtexter och förarbeten speglar samhällets officiella syn på fattigdom utifrån interventioner riktade till fattiga människor.

Problemformulering

Genom en jämförelse av begreppen *nödtorftig vård* (1847) och *skälig levnadsnivå* (2002) vill vi analysera vad som påverkat och bidragit till förändrad lagstiftning. Vår frågeställning är följande:

- Om vi sätter begreppen i sin kontext, vilka skillnader och likheter kan vi se mellan begreppen *nödtorftig vård* och *skälig levnadsnivå*?

Vårt resultat och efterföljande analys kommer att baseras på de två tidigare nämnda delstudierna med huvudfokus på lagstiftningar och dess förarbeten vilka riktar sig till fattiga människor som är i behov av samhällets interventioner för att klara sin försörjning.

Bakgrund

I detta avsnitt presenteras en historisk bakgrund gällande vad som hände kring och mellan de två lagstiftningarna vi valt att analysera. För att läsaren skall beredas möjlighet att förstå vad som legat till grund för de aktuella begreppen finner vi det lämpligt att presentera vad som skett över tid samt vilka orsaker som bidragit till den lagstiftning socialtjänsten idag arbetar utifrån. De två begreppen nödtorftig vård och skälig levnads nivå berörs ej i bakgrunden utan presenteras och analyseras i vår resultatdel.

Grunden till fattigvården i Sverige

I Sverige går lagstiftning gällande fattigvård flera hundra år tillbaka. Socknar och städer anmodades enligt äldre förordningar att ge fattiga allmosor samt bygga fattigstugor. Dessa riktlinjer utarbetades av staten år 1624 och kallades hospitalordningen (Halleröd 1991, s. 13). Direktiven gällde fram till 1763 då den första fattigvårdsförordningen antogs. Med förordningen tog socknarna över ansvaret för fattigvården och under senare delen av 1700-talet infördes även hemortsbegreppet som innebar att de fattiga enbart kunde få hjälp av den socknen där de var födda (a.a.). Detta skulle förhindra att fattiga flyttade till socknar med bättre villkor och därmed blev en ökad belastning för den socknen (Drugge 2007, s. 29, Halleröd 1991, s. 13). Den lag som reglerade arbetstvånget för tjänstehjonerna gentemot deras husbönder kallades för Legostadgan och innebar enligt: 10 § *Tjänstehjon skall i sitt förhållande vara gudfruktigt, troget, flitigt, lydigt, nyktert och sedligt samt icke undandraga sig det arbete och de sysslor, husbonde skäligen föresätter. Är tjänstehjon försumligt, gensträvt, eller oordentligt och låter det sig ej rättas, eller visar det sig otroget, okunnigt eller eljest odugligt i tjänsten, må det därifrån skiljas med förlust av hela lönen, samt erhålle sådant betyg det förtjänar; ersätte ock husbondens skada, där han därom vid domstol utförer* (SFS 1877). Att vara arbetslös betraktades som kriminellt och innebar omedelbar bestraffning i form av straffarbete (Ohlsson & Olofsson 1998, s. 39). Denna stadga instiftades år 1664 och utövades fram till 1926 med undantag av några revideringar.

Från nödtorftigt understöd till erforderligt underhåll

Fattigvården kommer ur den kristna barmhärtighetstanken där det finns två linjer, den ena är att människor har rätt till försörjning och den andra menar att fattigvård ska betraktas som en allmosa (Drugge 2007, s. 29). Fram till slutet av 1800-talet präglades fattigvården av den rättighetsbaserade linjen då en restriktivare lagstiftning kom till följd av nödåren på 1860-talet (a.a.). Fattiga kategoriserades utifrån de som var *förtjänt fattiga* och inte kunde arbeta och de

oförtjänt fattiga som inte ville arbeta av en eller annan orsak (Halleröd 1991, s. 13). År 1871 antogs en fattigvårdsreform som var mer åtstramad och försämrad än den tidigare och där det var endast "*nödtorftigt understöd*" som gavs (Qvasell 2008, s. 73). I denna reform var det endast arbetsförmåga som berättigade till fattighjälpen. Fattighjon var benämningen på den tidens socialhjälpstagare och de såldes på auktion till den husbonde som begärde minst från staten för att försörja tjänstehjonet. Där fick hjonen sedan arbeta ihop till den bostad och mat som godsherren ansåg att de gjort sig förtjänt av (Drugge 2008, s. 204). Rotegang var en annan form av intervention som förekom där flera storbönder eller andra bemedlade människor delade på försörjningen så den fattige fick flytta runt, arbeta och bo på olika ställen (a.a. s.201).

Andra viktiga aspekter är de strukturer och ideologier som präglade samhällssynen. Övergången från ett jordbrukssamhälle till ett industrisamhälle gick inte smärtfritt och till detta utgjorde befolkningsökningen och emigrationen till Nordamerika problem som landet behövde komma till rätta med (Olofsson 1996, s. 13). Det fanns inga möjligheter att med stora familjer kunna spara undan pengar att använda vid sin ålderdom, om man blev sjuk eller på annat sätt arbetsförmögen. Dessa människor saknade skyddsnet och det enda de egentligen ägde var den tid de gav till industrin eller till storbonden. I diskussioner runt dessa problem utvecklades arbetsfrågan. Samhällets syn när det gällde möjligheten att försörja sig var att de som var fattiga hade sig själva att skylla och att arbetslöshet berodde på lathet och lösaktigt leverne (Ohlsson & Olofsson 1998, s. 13, Olofsson 1996, s. 74). Denna fattigvårdsreform kom att utlösa en debatt angående fattigvårdens utformning i riksdagen om hur kränkande fattigvården var. Debattörer från universitet och riksdag menade att Sverige behövde en fattigvårdslag som tog avstånd från fattigdom istället för att förstärka den (Swärd 2008, s. 12).

Industrialiseringen och den strukturförändring som detta medförde krävde att nya skyddsnet upprättades för de fattiga och de arbetare som sökt sig till industrierna och år 1918 antogs en liberalare reform av fattigvården (Olofsson 1996, s. 19, Åström 2008, s. 81-83). Lagen var humanare, fattighjon upphöjdes till människa, behovsprövning av fattighjälpen, kontrollmyndigheter och klagorätt infördes och fattighus med klientblandning upphörde (a.a.). Fattigauctioner och rotegång förbjöds, husbondeväldet upphörde och rätten till "*erforderligt underhåll*" infördes (Meeuwisse & Swärd 2006, s. 70, Åström 2008, s. 81-83).

Nya ekonomiska idéer

Under 1800 talets senare del fram till mitten av 1900- talet utvecklades olika penningssystem som i ett socioekonomiskt perspektiv varit med och påverkat villkoren för ekonomiskt fattiga människor (Edebalk 2008, s. 52-53). Även utformningen av det moderna försörjningsstödet är påverkat av de ekonomiska teorier som legat till grund för Sveriges välfärd. De olika socioekonomiska perspektiven påverkar de fattiga genom olika socialförsäkringar som till en början var kopplad till arbetslinjen. Med tiden kom en del av dessa att utvecklas till att bli generella och därmed nå stora delar av befolkningen (Junestav 2001, s. 39-41).

Bismarckmodellen anknyter till arbetslinjen där löntagare var berättigade till hjälp enligt denna socialförsäkringsmodell och låg i stora drag till grund för de första socialförsäkringarna (Junestav 2008, s. 39). Modellen infördes år 1884 och gav en tydligare beskrivning angående rätten till ersättning vid utebliven inkomst. Den största skillnaden från fattigvården var att den gav en tydligare rätt till ersättning. Bismarckmodellen administreras av korporationer och finansieras med avgifter enligt inkomstbortfallsprincipen (Edebalk 2008, s. 52-53).

År 1942 presenterades Beveridgerapporten som inkluderar hela befolkningen och ger en existensminimum garanti finansierad via skatter (a.a. s. 56). Detta socialförsäkringssystem har en makroekonomisk funktion (automatisk stabilisator) där penningpolitiken ligger till grund för socialförsäkringarna.

Efter andra världskriget drevs Marshallplanen igenom för att skapa social säkerhet. Det var en offensiv socialpolitik som bedrevs t.ex. genom att arbete skapas för att hålla ekonomin i landet igång och därmed slippa arbetslöshet. De ovan nämnda ekonomiska systemen har bidragit till hur våra socialförsäkringar genom tid har utvecklats (a.a. s. 52-53).

Socialförsäkringarna

År 1907 grundades departementet för sociala ärenden och därmed ökade betydelsen av sociala frågor (Junestav 2001, s. 38). Missnöjet över statens låga ersättning till de frivilliga sjukvårdarna leder fram till kraftig höjning av de statliga anslagen och 1913 kom den första generella socialförsäkringen. Den innefattade en obligatorisk invaliditets- och ålderdomsförsäkring samt folkpension (a.a. s. 39).

Efter andra världskriget förändrades synen på socialpolitiken. Socialförsäkringar införs så som barnbidrag och bostadsbidrag (Swärd 2008, s. 26). Andra socialförsäkringar infördes som skulle falla ut vid sjukdom och inkomstbortfall vilket kom de som arbetade till del (Blomberg

& Petersson 2006, s. 134-135 och Swärd 2010, s. 19). Socialdemokratin spelar en stor roll i framväxten av socialförsäkringarna samt att bygga bort och förändra inställningen till fattigvård (Swärd 2008, s. 32-33). I valrörelsen 1948 använder socialdemokraterna slagord som ”från fattighus Sverige till social Sverige”(a.a. s. 26). Med denna slogan ville socialdemokraterna visa att det var nya tider som gällde med frihet och sociala rättigheter för alla (a.a.).

Socialhjälpslagen

År 1956 antas socialhjälpslagen och nya begrepp införs för att komma ifrån fattigvårdstämpeln. Nu är det ”*livsuppehälle*” socialhjälpens ska ha som minimimått till socialhjälpstagare (Swärd 2008, s. 27). Lagen är uppbyggd av bestämmelser som skall möjliggöra förutsägbarhet. Det är en individuell hjälpreform vilken skall fungera som ett sista skyddsnät där socialförsäkringssystemet inte räcker till. Vem som ska få del av socialhjälpens tillstyrks av kommunfullmäktig eller socialnämnd och det skulle vara en rättighet för medborgaren att få socialhjälp om vissa villkor var uppfyllda (a.a.). Utifrån Richard Morris Titmuss (1907-1973) teori gällande hur man bäst åtgärdar fattigdom är rätten att få socialhjälp en universell rättighet, vilket innebär att den omfattar alla medborgare i samhället. Detta till skillnad från selektiva rättigheter i form av sjukpenning, föräldraförsäkring etc. som enbart gäller dem som arbetar och betalar skatt (Swärd 2010, s. 19, Blomberg & Petersson 2006, s.134).

Under mitten av 1900-talet hade det svenska välfärdssystemet fått en tvådelad struktur där försäkrade (arbetstagare) hade rätt till ersättning från socialförsäkringarna medan oförsäkrade var hänvisade till behovsprövad fattigvård (Dahlberg m.fl. 2008, s. 14). I slutet av 1960- talet framtogs kommunerna möjligheten att ge den ”försumlige försörjaren” arbetsföreläggande (Johanson 2001, s. 48). Detta ledde dock inte till att arbetskraven upphörde men att det förlorade sin institutionella utformning (a.a.). År 1982 kom Socialtjänstlagen (SoL) som dagens lagstiftning utgår ifrån. Detta utvecklas vidare i resultatdelen.

2. Metod

Utifrån ett socialkonstruktionistiskt angreppssätt och med en kvalitativ analysmetod kommer vi utföra två delstudier inspirerade av kritisk diskursanalys för att undersöka huruvida det

finns några skillnader och likheter mellan begreppen *nödtorftig vård* och *skälig levnadsnivå* om vi sätter begreppen i sin kontext:

- En litteraturstudie gällande huruvida samhällets syn på fattigdom förändrats och konstruerats i ett historiskt perspektiv. Den tidigare forskningen är en förutsättning för att vi skall kunna se hur samhällsinterventioner riktade till fattiga människor har växt fram samt vilka strömningar som legat till grund för dessas konstruktion och förändring över tid.
- En textanalys av berörda lagtexter och förarbeten för att presentera hur dessa texter speglar samhällets officiella syn på fattigdom utifrån interventioner riktade till fattiga människor. Anledningen till att vi valt just denna typ av empiri till vår undersökning är att det handlar om samtida texter vilka konkret beskriver föremål, fenomen och olika företeelser i samhället (Dahlborg Lyckhage 2006, s. 133).

I följande stycke beskriver vi hur vår litteratursökning och vårt urvalsförfarande gått till. Detta följs av en genomgång gällande vårt val av metodologi. Metodkapitlet avslutas med ett stycke vi valt att kalla metoddiskussion där vi tar upp bland annat metodologiska svårigheter, vår förförståelse, tankar gällande studiens giltighet samt etiska aspekter.

Litteratursökning

Som tidigare nämnts består vårt arbete av två delstudier, en litteraturstudie gällande samhällets syn på fattigdom ur ett historiskt perspektiv och en textanalys av berörda lagtexter och förarbeten. Vår litteratursökning delas därmed i två delar vilka presenteras nedan.

Litteraturstudie – datainsamling och urval

Antologin *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu*. kom att bli en av grundpelarna i vår litteratursökning och utgör på så sätt basen i vår empiriska litteraturstudie (red. Swärd & Egerö 2008). De olika författarna ger en bra ingång i ämnet, framförallt i det hänseendet att de presenterar en bred historisk bild av begreppet fattigdom och uppbyggnaden av de moderna socialförsäkringarna i Sverige. I *Socionomens forsknings supplement* (nr 4 2010) tillhandahölls flera olika artiklar av ledande svenska forskare i ämnet som gav oss inblick i aktuell forskning och vi har även använt oss av för ämnet aktuell kurslitteratur i vårt försök att finna svar på vår forskningsfråga. Dessa böcker

och artiklar presenterade en stor mängd relevanta referenser och tips till vidare läsning som vi har haft stor nytta av i vår fortsatta litteratursökning. I vår inledande informationssökningsfas har vi således fokuserat på att utföra manuella informationssökningar i såväl våra egna bokhyllor som på biblioteken i Nässjö, Gislaved samt Högskolebiblioteket och Stadsbiblioteket i Jönköping. I vår manuella informationssökning använde vi oss av sökorden ”fattigdom”, ”Sverige”, ”historiskt”, ”lagar” och ”reformer”. För att vidga och få större tyngd i vårt material har vi som komplement till denna manuella informationssökning även utfört en mer systematisk artikelsökning. Denna sökning har gjorts med hjälp av de sökvägar och databaser vilka är brukliga inom samhällsvetenskapen (Salonen 2010, s. 57). För att hitta aktuell och internationell forskning har vi genom Web of Science sökt artiklar publicerade mellan åren 2006-2010 genom de för samhällsvetenskap och i synnerhet socialt arbete vanligaste databaserna, bland annat SCI; Science Citation Index och SSCI; Social Sciences Citation Index. I olika kombinationer har vi använt sökorden ”social”, ”poverty” och ”history”, ”Sweden” och dess svenska motsvarigheter. I vårt urval av empiriskt material till litteraturstudien har vi strävat efter en så bred kunskap som möjligt och det handlar således om ett strategiskt urval av enheter med fokus på avhandlingar och artiklar (Grönmo 2006, s. 90).

Textanalys – datainsamling och urval

Inför vår textanalys gällande begreppet *nödtorftig vård* startade vår litteratursökning genom ett e-postmeddelande till Rikstadshusets arkiv i Stockholm med en förfrågan gällande tillgången på förarbeten till 1847 års nationella fattigvårdsförordning. Vi blev hänvisade till Högskolebiblioteket och stadsbiblioteket i Jönköping då de enligt e-postsvaret innehar samtliga rikstadstryck från 1828 och framåt. Undertecknade började vår systematiska informationssökning manuellt med att gå igenom *SAKREGISTER TILL RIKETS STÅNDERS PROTOKOLL MED BIHANG 1809 -1866* med sökorden ”fattigdomsförordning” och ”1847”. Det vi fick fram ur detta sakregister var vilka förarbeten som legat till grund för *Kungliga majestäts nådiga förordning angående fattigvården i riket* (SFS 1847). Ganska snart visade det sig dock att det material som fanns att tillgå i Jönköping var begränsat till ett av fyra kammarprotokoll (Högskolebiblioteket) samt *Svensk författningssamling 1847* (Stadsbiblioteket). Vi började vårt analysarbete med att gå igenom detta material och tog sedan kontakt med Rikstadshusets arkiv igen. Vid telefonkontakt blev vi upplysta om att det i Vadstena finns ett landsarkiv vilket skall ha det material vi söker bevarat i tryck. Vid besök på

Landsarkivet i Vadstena fick vi tillgång till en så stor mängd material att vi blev tvungna att beställa kopior på allt för att i lugn och ro hinna gå igenom vad som är relevant för vår studie. Urvalsförfarandet utgår ifrån förslag, diskussion och beslut med det huvudsakliga sökordet ”fattigvården”. Detta får till följd att vi fokuserar på:

- Förslag i form av det i *Kungliga majestäts nådiga förordning angående fattigvården i riket* (SFS 1847) hänvisade betänkandet:
 - *Bihang till samtliga riks-ståndens protokoll vid Lagtima Riksdagen i Stockholm åren 1840 och 1841*, sjunde samlingen, andra avdelningen, N:o 5
- Diskussion i form av protokoll från respektive kammare:
 - *Protokoll hållna hos högloflige ridderskapet och adeln, vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1847*, första och åttonde bandet.
 - *Protokoll hållna hos välloflige Borgare-ståndet vid Lagtima riksdagen i Stockholm åren 1847 och 1848*, fjärde bandet (första bandet saknas)
 - *Högvördiga preste-ståndets protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1847*, första bandet (flera band saknas)
 - *Hedervärda bonde-ståndets protokoller vid lagtima riksdagen i Stockholms åren 1847 och 1848*, sjätte bandet
- Beslut i form av respektive kammares förslag till beslut i tidigare nämnda protokoll samt den färdiga lagtexten i *Kungliga majestäts nådiga förordning angående fattigvården i riket* (SFS 1847)

Även när det gäller de texter som rör begreppet *skälig levnadsnivå* utgår vårt urvalsförfarande ifrån förslag, diskussion och beslut. Vi har utgått från berörda §§ i Socialtjänstlag 2001:453 (SFS 2008) och de förarbeten vilka det hänvisas till i lagtexten, proposition 2000/01:80 och betänkande 2000/01:SoU18. I socialutskottets betänkande finns även länkar till protokoll från kammaren. Detta protokoll innehåller intressanta diskussioner, men de teman som behandlas ingår redan i de motioner vi presenterar nedan varvid vi väljer att utesluta protokollet från kammaren i vårt analysmaterial. Vad gäller de 49 motioner vilka det hänvisas till i socialutskottets betänkande berör 14 på olika sätt ekonomiskt utsatta människor. Efter en första genomläsning beslutade vi att avgränsa oss till de motioner där begreppet *skälig levnadsnivå* eller den föreslagna lagändringen av rätten till bistånd rent konkret nämns. Fullständiga länkar till alla berörda dokument återfinns i förteckningen gällande vårt källmaterial till textanalysen.

Analys

Diskursanalys kan ses som ett samlingsnamn för ett flertal inriktningar av analyser. Metoden kan användas till att dekonstruera texter (som text räknas bilder, intervjuer, observationer, böcker, artiklar etc.) för att få fram hur dessa både innesluter och utesluter information.

Analysmetoden kan därmed vara till hjälp när vi vill förstå språkets roll, det vill säga hur olika företeelser beskrivs i texter och vilka värderingar vi tillägnar orden. Detta i sin tur leder till hur vi uppfattar och skapar vår verklighet. Den passar därför bra för att studera vilka sanningar som skapas om vad som är normalt/onormalt, vad som tas för givet och/eller osynliggörs genom hur olika företeelser valts att beskrivas i texter och tal (Bolander & Fejes 2009, s. 81). Metoden är ett viktigt instrument för att hjälpa oss att förstå att språket formar världen på olika sätt genom hur ordet sägs och i vilka sammanhang det sägs. Diskursanalysen är således ett verktyg som inspirerat oss till att i våra två delstudier synliggöra språkets formgivande och skapande kraft och dess förmåga att destabilisera ”givna sanningar” och ”uppenbara fakta” (Bolander & Fejes 2009, s. 83). Att använda diskursanalys som metod innebär att man som forskare måste vara på det klara med att teori och metod är sammanlänkade och att man inte rycker loss den från sin teoretiska och metodologiska grund (Dahlborg Lyckhage 2006, s. 126, Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 10).

Winther Jörgensen & Phillips (2000, s.11) presenterar socialkonstruktionismen som en samlingsbeteckning vilken rymmer en lång rad teorier gällande kultur och samhälle. De utgår i sin bok *Diskursanalys som teori och metod* (2000) från Vivien Burrs karakteristisk av perspektivet. Burrs menar att angreppssätten inom socialkonstruktionismen är så många och skiftande att de är svårt täcka dem alla genom en karakteristisk men presenterar fyra premisser hon anser håller ihop fältet och som Winther Jörgensen & Phillips (2000, s. 11) i sin tur menar att den diskursanalytiska traditionen delar:

- *En kritisk inställning till självklar kunskap*
- *Historisk och kulturell specificitet*
- *Samband mellan kunskap och sociala processer*
- *Samband mellan kunskap och social handling*

Att ha *en kritisk inställning till självklar kunskap* innebär i korta drag att vår kunskap om världen inte omedelbart kan ses som en objektiv sanning utan bör ses som en produkt av de sätt vi kategoriserar världen på (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 11-12). Gällande *historisk och kulturell specificitet* är vår kunskap och på vilka sätt vi uppfattar och

representerar världen alltid kulturellt och historiskt präglade (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 11-12). *Samband mellan kunskap och sociala processer* innebär att vårt sätt att uppfatta världen skapas och upprätthålls i sociala processer vilket leder till ”givna sanningar” och/eller ”uppenbara fakta” (a.a.). Den sista punkten, *samband mellan kunskap och social handling* pekar på hur olika sociala världsbilder skapar olika sociala handlingar vilka kategoriseras som ”normala” eller ”avvikande” beroende på den sociala konstruktionen av kunskap (a.a.).

Då vi har valt att utföra våra studier inspirerade av diskursanalys innebär detta att det är viktigt att vi sätter de lagar och förarbeten vi studerar i ett sammanhang (Dahlborg Lyckhage 2006, s. 134). Detta gör vi i första hand genom den litteraturstudie vi utfört, men även det material vi presenterar i vårt bakgrundsavsnitt är av vikt för att förstå hur det svenska samhället och välfärdssystemet konstruerats och växt fram. Genom vår textanalys söker vi sedan svar på vilken sorts styrning som eftersträvats vid den aktuella tidpunkten samt vilka individers behov som varit i fokus. Konsekvensen av detta blir att vårt fokus hamnar på det språkliga uttrycket i de texter vi studerar och vi presenterar nedan i avsnittet ”genomförande” hur vi inspirerats av diskursanalysen till att använda teorin som ett användbart verktyg. Precis som socialkonstruktionismen kan ses som en samlingsbeteckning som rymmer många teorier gällande kultur och samhälle är diskursanalys en rad tvärvetenskapliga multidisciplinära ansatser vilka kan användas på en mängd olika sätt och i många olika typer av undersökningar (Bolander & Fejes 2009, s. 83, Dahlborg Lyckhage 2006, s. 125, Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 8). Det är därför svårt att inom det stora diskursanalytiska fältet finna en klar och tydlig definition på vad diskurser faktiskt är och hur dessa analyseras. Dahlborg Lyckhage (2006, s. 125) menar att diskurser består av talordningar och logiker vilka bestämmer vad som är socialt och kulturellt accepterat som sanningar och ”Att studera diskurser innebär att fundera över vad och hur något sägs och skrivs, hur det skulle kunna uttryckas på ett annat sätt”. Winther Jørgensen & Phillips (2000, s. 7) väljer att grovt förklara diskurs som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)”. Detta kan aldrig göras diskurslöst då vi som undersökare inte är fristående från de diskurser vi studerar (Bolander & Fejes 2009, s. 85). Vi är subjekt i exempelvis diskursen socialt arbete och vår studie blir en produkt av vad diskursen definierar som möjligt genom till exempel handledning och examination (a.a.).

Både Dahlborg Lyckhage (2006, s. 129) och Winther Jørgensen & Phillips (2000, s. 74) ger bra presentationer av den kritiska diskursanalysen med Faircloughs modell för genomförande

av analys. Inriktningen betonar att diskursen bidrar till att skapa den sociala världen, men framhåller samtidigt att diskursen bara är en av flera aspekter i varje social praktik. Ett nyckelbegrepp inom den kritiska diskursanalysen är ”förändring” då konkret språkbruk alltid hänvisar tillbaka i tiden (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 13). En av grundidéerna med den kritiska diskursanalysen är att ”synliggöra maktens effekter för att på så sätt bekämpa social ojämlikhet” (Bolander & Fejes 2009, s. 84).

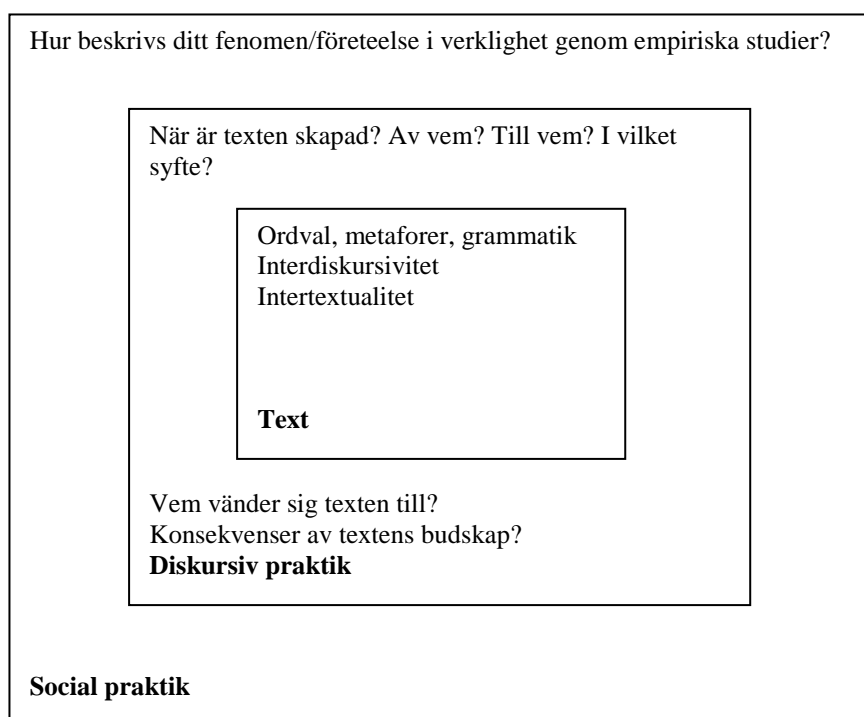
Vi kommer att redovisa en diskursanalys inspirerad av den kritiska diskursanalysens konkreta modell. Motivet för detta är att analysera och jämföra olika diskurser som påverkat den svenska lagstiftningen gällande interventioner till ekonomiskt utsatta människor (Dahlborg Lyckhage 2006, s. 128). Vårt genomförande presenteras nedan.

Genomförande

Vår analys utgår i enlighet med den kritiska diskursanalysen ifrån att det språkliga uttrycket har tre dimensioner som ligger till grund för analysen (Dahlborg Lyckhage 2006, s. 129):

- *Texten i sig*
- *Produktion och konsumtion av texter (diskursiv praktik)*
- *Den sociala verkligheten (social praktik)*

Utifrån Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys av kommunikativa händelser (1992, s. 73) presenterar Dahlborg Lyckhage denna modifierade modell för att åskådliggöra dialektiken mellan diskursiv- och social praktik (2006, s. 129):

Med den kritiska diskursanalysen går metod och analys i varandra och börjar med den yttersta dimensionen i modellen (Dahlborg Lyckhage 2006, s. 132). Här börjar vi vårt arbete med att titta på tidigare forskning för att få en bild av hur vår fråga belysts i tidigare studier. Hur den sociala praktiken ser ut presenteras således främst genom vår litteraturstudie, men även tidigare avsnitt som inledning och bakgrund bidrar till att ge oss insikt i detta.

När det gäller analysen av den diskursiva praktiken som främst rör vår textanalys är det viktigt att klargöra vem som skrivit texten, när och varför (a.a.). Vid denna källkritiska del ligger fokus på källkritik och att ha ett reflexivt synsätt vilket innebär att denna del redan påbörjats i metoddelen där vi resonerar kring varför vårt urval ser ut som det gör. Vi har valt att analysera lagtexter och förarbeten då det är konkreta texter vilka har som mål att beskriva ett föremål, ett fenomen eller företeelser (Dahlborg Lyckhage 2006 s. 133). Det vi vill titta på med vår undersökning är hur dessa texter speglar samhällets officiella syn på fattigdom genom interventioner riktade till fattiga människor. Denna form av text innehåller alltid viss form av styrning. Junestav (2007, s. 8) påtalar att: ”Politiska idéer kodifieras i det politiska språket och de centrala begrepp som används i debatter, utredningar och lagförslag. Kring centrala politiska begrepp råder en ständig politisk kamp om innebörden”. Vidare menar Junestav (a.a.) att institutionaliserade politiska idéer får betydelse för politikens inriktning samtidigt som de anger restriktioner, vilka leder till att konkurrerande idéer får svårare att nå den politiska agendan.

Vi har nu kommit fram till den innersta dimensionen i modellen. Fokus ligger nu på att i den andra delstudien (textanalysen) analysera innehållet i våra valda texter utifrån (Dahlborg Lyckhage 2006, s. 135-136):

- Textens språk – Vi tittar närmare på textens intertextualitet, vilket innebär att ta fasta på textens vedertagna betydelser. Även interdiskursiviteten belyses här vilket innebär att vi analyserar hur olika diskurser blandas i samma text.
- Diskursernas knutpunkter – Vi fortsätter att analysera textens interdiskursivitet genom att analysera om och hur olika diskurser blandas i texten.
- Vilka diskurser vi analyserat - Här tittar vi på vad som i diskursen uttrycks som självklarheter och hur detta uttrycks.

Utifrån den inspiration vi fått från den kritiska diskursanalysen kommer vi använda den tidigare presenterade modellen för att ställa frågor till vårt empiriska material och

avslutningsvis fördjupar vi analysen av textens intertextualitet genom att ställa de två begreppen *nödtorftig vård* och *skälig levnadsnivå* mot varandra.

Metoddiskussion

Att bedriva kvalitativ forskning innebär att undersökaren försöker styra den insamlade informationen så lite som möjligt (Jacobsen 2007, s. 48). Denna typ av forskning utgår ofta ifrån intervjuer eller observationer där undersökaren i liten utsträckning påverkar och/eller styr vilket material respondenten bidrar med till studien (a.a.). Insamling av kvalitativ data utgår därmed ofta från ett *induktivt förhållningssätt* (Jacobsen 2007, s. 49). Forskaren skall utan förutfattade meningar och förväntningar samla in data som på ett korrekt sätt återspeglar verkligheten för att garantera att informationen är relevant och riktig (a.a.).

Vår kvalitativa studie handlar inte om att samla in empiri genom intervjuer eller observationen utan om en analys av texter. Vi är aldrig helt utan förväntningar när vi tolkar en text och kan således inte vara objektiva och neutrala. Vi är med våra förutfattade meningar snarare subjektiva och vi tolkar alltid utifrån vår egen förståelsehorisont (Grönmo 2006, s. 369). Vår förförståelse är därmed något vi aldrig kan bortse ifrån. Detta behöver inte nödvändigtvis ses som enbart negativt utan insikten kan istället användas som fördel i studien då inga fenomen är oberoende av den större helhet de ingår i (a.a.).

Vår förförståelse återspeglar sig i vårt socialkonstruktionistiska angreppssätt. Vi delar till stor del perspektivets grundantaganden att samhällets organisation skapas av de möten som sker mellan människor och ur det samspel som utspelar sig mellan individen och den sociala omgivningen. Vår ståndpunkt visar sig även i vårt val att inspireras av diskursanalysen. När det gäller förförståelse gällande fattigvård och socialbidrag specifikt utförde en av oss (Ellenore Karlsson) sin praktikperiod som socialsekreterare på enheten för ekonomiskt bistånd i Gislavedskommun. Detta betyder således att vi har en relativt stor insikt i hur dagens aktuella lagstiftning gällande rätten till bistånd fungerar rent konkret. Rent allmänt påverkas även vi av den debatt som förs i olika medier gällande exempelvis fattigdom, social utestängning och segregation. I förlängningen leder detta till att det i princip är omöjligt för oss att helt och fullt utgå från ett induktivt förhållningssätt i vår studie. Vi har redan på förhand definierat vårt forskningsproblem, vår teoretiska utgångspunkt och tydligt tagit ställning till val av metod och har i viss mån klart för oss vilken typ av information vi söker efter. Vår studie utförs därmed mer utifrån ett *deduktivt förhållningssätt* (Jacobsen 2007, s. 53). Konsekvensen av ett deduktivt förhållningssätt är således att det är våra definitioner av

frågor och svar som avgör vilken sorts information som studien bygger på (Jacobsen 2007, s. 53). Vi som undersökare är därför väldigt viktiga i processen då förutsättningen för studien är att vi har tydliga frågor och på förhand kan definiera vilka svar som är relevanta (a.a. s. 52-53).

Att forska runt begrepp och händelser 160 år tillbaka i tiden utgör en metodologisk svårighet då källorna till vårt material till stor del är sekundära och består av offentliga tryck samt protokoll som skrivits i administrativa syften (Drugge 2007, s. 15). Det krävs också en historisk förförståelse och den kunskapen utgörs av annan forskning inom den historiska disciplinen. När sedan analysen och tolkningen ska göras av materialet kan validitet och reliabilitet vara svåra att rent metodologiskt uppnå (a.a.). För att hantera dessa problem och samtidigt öka generaliserbarheten i vår studie ämnar vi för det första vara tydliga med vår presentation av litteratursökning och urval, för det andra vara väl pålästa gällande vårt metodval och för det tredje fokusera på att vi konsekvent håller oss till vår teoretiska och metodologiska grund.

När det gäller etiska överväganden har dessa främst varit aktuella när vi gjort våra metodologiska val. Den etiska aspekt vi ser som viktigast i vår studie är att se till att vi är korrekta i vår presentation av data (Jacobsen 2007, s. 26). I så stor mån som möjligt gäller det för oss att försöka återge resultat på ett fullständigt sätt och i sitt sammanhang. Detta är ett ideal att sträva efter, men fullständigt återgivande kan aldrig uppnås (a.a. s. 27). Då vår datainsamling till stor del utförts manuellt finns även en risk att vi missat relevanta studier och övrig information som på olika sätt kunnat påverka vårt resultat. Detta är både ett forskningsetiskt och ett metodologiskt problem som vår studie såväl som många andra kvalitativa studier brottas med. Som vi tidigare varit inne på är det därför av stor vikt att så långt det är möjligt vara öppen och beskriva de val vi gjort under processen.

3. Teoretisk utgångspunkt

Ett av socialkonstruktionismens grundantagande är att samhällets organisation skapas genom de möten som sker mellan människor och ur det samspel som utspelar sig mellan individen och den sociala omgivningen. Individen ses som en produkt av omgivningen, men är samtidigt del i att forma denna omgivning i en interaktiv och dynamisk process (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 11-12). Begrepp och kategoriseringar som ”fattigdom” och

”fattiga” kan därmed ses som produkter av historiska händelser, sociala krafter och ideologi (Hacking 1999/2000, s. 14, Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 11-12).

För att försöka bringa klarhet i den sociala verkligheten förbises och förtingligas de processer vilka hjälper till att skapa verkligheten. Detta innebär att vi människor uppfattar den sociala verkligheten som givna sanningar. Dessa ”givna sanningar” eller ”uppenbara fakta” om vår sociala verklighet varierar mellan olika kulturer och skiljer sig även åt mellan olika i grupper inom en kultur (Winther Jörgensen & Phillips 200, s. 11). I förlängningen leder dessa försök att bringa klarhet i den sociala verkligheten till att teorier konstrueras för att finna förklaringar till de mönster vilka skapas av givna sanningar och/eller uppenbara fakta (a.a.).

Fattigdom är ett komplext begrepp som ofta har skapat konflikter inom politiken och forskningen (Swärd 2010, s. 14). Ordet har olika betydelse i olika sammanhang, kulturer och för olika människor. Fattigdom handlar till stor del om vilka monetära tillgångar som finns, vilka behov och utgifter individen har, men samtidigt om hur individens sociala nätverk och resurser ser ut (Dahlberg m.fl. 2008, s. 18). Socioekonomiska faktorer har haft en avgörande betydelse vad gäller den hjälp som getts till fattiga människor. Detta har haft betydligt större inflytande på det samhällsstöd som utdelats än vilka ideologiska strömningar och/eller politik som styrts (Swärd 2008, s. 22).

Den svenska socialtjänstlagen riktar sig till en liten del av befolkningen vilket innebär att den har en selektiv karaktär tillskillnad från universella rättigheter som riktar sig till en vidare grupp och därmed är mer generella (Swärd 2010, s. 19). Universella rättigheter utgår till medborgarna efter förutsägbara kriterier och omfattas bland annat av sjukförsäkringar och arbetslöshetsersättning medans selektiva lagstiftningar kan ses som ett socialt skydds nät för de individer som inte själva klarar sin försörjning (a.a.). Esping- Andersen (1990, s. 3) presenterar i sin bok ”The three worlds of welfare capitalism” tre olika typer av välfärdsstater: konservativa, liberala och socialdemokratiska. Han menar att de olika typerna består/styrs av olika grupper av regimmönster (Esping-Andersen 1990, s. 26). I den liberala välfärdsstaten är statliga förmåner riktade till medborgarna blygsamma men i gengäld premierar staten den öppna marknaden antingen passivt genom att tillförsäkra endast ett minimum eller aktivt med att understödja privata välfärdsprogram (a.a. s. 26-27). USA, Canada och Australien är typexempel på liberala välfärdsstater. I konservativt präglade stater som till exempel Österrike, Frankrike och Tyskland menar Esping-Andersen att ekonomiska anslag gällande sociala rättigheter aldrig varit ett särskilt bestridat ämne (a.a. s. 27). Rättigheter har

traditionellt knutits till status och klass samtidigt som kyrkan och familjen står för en stor del av det sociala stödet (Esping-Andersen 1990, s. 27). Den tredje och sista välfärdsstaten är den socialdemokratiska dit de nordiska länderna räknas. Dessa stater har präglats av tankar gällande universalism, jämlikhet och arbetslinjen (a.a. s. 27-28): "All benefit; all are dependent; and all will presumably feel obliged to pay".

Den socialkonstruktionistiska utgångspunkten hjälper till med att dekonstruera officiella definitioner av sociala problem och motiveringen av sociala insatser så att förtryckta gruppers synpunkter och problem uppmärksammas (Ejrnæs & Kristiansen 2002, s. 90). För att finna förklaringar till sociala problem konstrueras teorier vars intention är att tydliggöra de processer som skapar avvikelser. För att ta ett exempel är det konstruktionen av begreppet "avvikande" som bör styra vilka skillnader som dras mellan vad som klassas som just "avvikande" kontra vad som är "normalt". Enligt Hacking kan därmed en primär användning av socialkonstruktionism vara att öka medvetenheten gällande exempelvis sociala problem, avvikelser och kategorisering av individer och grupper (Hacking 1999/2000, s. 19).

Hacking (1999/2000, s. 24) påtalar att ett begrepp eller en kategorisering (som här fattigdom/fattig) inte existerar i ett vakuum utan att det befinner sig i en social infattning han väljer att kalla matris. Inom denna matris konstrueras individerna och deras erfarenheter (a.a. s. 25). När en individ kategoriseras som "fattig" innebär detta således att personen placeras i en "fattigdomsmatris" vilket får till följd att individen och dennes erfarenheter förändras och anpassas efter den sociala infattningen (a.a. s. 25). Den oundvikliga konsekvensen av detta blir att människorna själva påverkas av kategoriseringen och blir socialt konstruerade som objekt (=fattiga) (a.a. s. 26, 39). Hacking menar vidare att olika sätt att kategorisera människor sker i växelverkan med de som kategoriseras (a.a. s. 49). Kategoriseringen sker således utifrån hur människorna ser på sig själva och hur institutioner, sedvänjor och materiell växelverkan med föremål och andra människor ser ut, påverkar eller styr (a.a.). Utifrån Hackings diskussion om socialkonstruktionism kan det förstås att (a.a. s. 20):

- Existensen av fattigdom och dess karaktär inte är bestämd av tingens natur
- Fattigdom är inte oundvikligt
- Fattigdom skapas/formas av sociala händelser, krafter och historiska förlopp som mycket väl kunnat vara annorlunda

Ett sätt att kategorisera och bibehålla kategoriseringar av människor är att i samhället stifta lagar gällande interventioner riktade till en specifik grupp med människor. Lagen är en social

konstruktion eftersom den är en betingad produkt av historiska processer (Hacking 1999, s. 563). De förarbeten som ligger till grund för lagstiftning och de interventioner dessa leder fram till är uttryck för vad som av staten anses vara exempelvis sociala problem. Genom att författa dessa dokument och sedermera konstruera lagar konstitueras förtroendevalda politikernas anspråk på vad som är problemet och hur det bäst åtgärdas som klara sanningar (Rose & Miller 1991, s. 283-284). Den slutsats Rose och Miller (1991, s. 298-299) presenterar i sin artikel ”Political power beyond the State: problematic of government” är att en nyckelroll i organisationen av den politiska makten är det politiska språket. För att kunna förstå hur den politiska makten utförs är det därför viktigt att titta närmare på hur det politiska tankesättet återspeglar sig i språket (a.a.).

Att se på samhällets interventioner riktade till fattiga människor utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv innebär att vi kommer betrakta och undersöka dessa i ljuset av kollektiva definitionsprocesser (Meeuwisse & Swärd 2002, s. 99). För att precisera varför vi anser detta vara viktigt avslutar vi detta avsnitt med ett citat ur Ulmestigs avhandling (Ulmestig 2007, s. 4): *Enskilda händelser och beslut är i sig inte orsaker till politisk förändring. I stället påverkar främst historiska processer, övergripande ideologiska förändringar och andra processer.*

Genom våra två delstudier inspirerade av den kritiska diskursanalysen kommer vi söka svar på vad som påverkat och bidragit till förändrad lagstiftning år 1847 och 2002. Genom vår litteraturstudie ämnar vi presentera huruvida samhällets syn på fattigdom förändrats och konstruerats i ett historiskt perspektiv och genom en textanalys analysera hur berörda lagtexter och förarbeten speglar samhällets officiella syn på fattigdom utifrån interventioner riktade till fattiga människor.

4. Resultat, analys, diskussion

I denna del presenterar vi vårt resultat följt av analys och diskussion. Vi har valt att presentera vårt empiriska material utifrån de två begrepp vi valt att jämföra och inleder med ett avsnitt gällande *nödtorftig vård*, vilket är uppdelat på litteraturstudie, textanalys och analys. Efter detta följer en presentation av begreppet *skälig levnadsnivå* med samma disposition. Då materialet i textanalysen gällande de två begreppen skiljer sig åt på många punkter ser dock kategoriseringen något olika ut i de två resultatdelarna. Gällande *nödtorftig vård* presenteras materialet utifrån respektive paragraf där urvalskriterierna förslag, diskussion och beslut

framgår under respektive rubrik = paragraf. Vad gäller det mer lättarbetade materialet rörande skälig levnadsnivå har det däremot fallit sig mer naturligt att kategorisera texten efter urvalskriterierna, varvid dessa utgör underrubriker. De två begreppen jämförs sedan i kapitlets avslutande diskussion där fokus kommer att ligga på den lagstiftning som antagits gällande fattigas villkor/skyldigheter och statens ansvar.

Nödtorftig vård

Utifrån den nationella fattigvårdförordningen 1847 var det ”nödtorftig vård” den fattige skulle få: *”Hvarje Socken å landet och hvarje Stad skall lemna nödtorftig vård och försörjning åt sådana dess medlemmar som i avseende till bristande arbetsförmåga samt i saknad av andra medel och lossliga utvägar till sitt uppehälle, icke kunna sig själva försörja: dock må flera Socknar på Landet vilka tillhöra samma Pastorat, förena sig om gemensam fattigvård”* (SFS 1847).

Litteraturstudie

Betraktelsen av fattiga har varit skiftande i historisk bemärkelse. Under medeltiden sågs fattiga med vördnad men under historiens gång så har samhällssynen ändrats (Junestav 2001, s. 31). Inom den romerskt katolska kyrkan var allmosan mer av en plikt för givaren än ett privilegium för mottagaren (a.a.). Detta skapar i sin tur ett socialt stigmatiserande där den fattige hamnar i utanförskap (a.a.). I Sverige var det kyrkan som organiserade fattigvården fram till reformationen på 1500-talet då staten tog över kyrkans roll när det gällde hjälpen till fattiga, som sträckte sig till den sjukvård som dessa erbjöds (a.a.). Från ett katolskt synsätt gällande fattiga, övergick det till en luthersk åskådning som i sin tur var plikt och arbetsorienterad. Detta medförde att de som inte arbetade sågs som lata och förslöade (a.a.). De ideologier som präglar Sverige under 1800-talet utgår från ett klassamhälle där överhetens åsikter är rådande och därmed skapar de sanningar som styr fattigvården (a.a.). Det var utifrån en patriarkalisk syn fattigvård bedrevs och fattigdom orsakades av ”moraliska defekter” hos individen (a.a.).

Bättre tider

På 1830-talet börjar en något liberalare samhällssyn växa fram och under tidsperioden 1830-1870 utvecklades Sverige på många plan. Den ekonomiska tillväxt som Sverige under denna period stod inför var också en bidragande orsak när det gällde den mer frikostiga fattigvårdreform som utarbetades (Ohlsson & Olofsson 1998, s. 26). Tillväxten berodde på

jordskiftena (mer areal odlades), nya verktyg samt grödor som moderniserade jordbruket. Användandet av maskiner i jordbruket tilltog och var en första del av industrialiseringen i landet. Jordbrukets produktionsökning krävde mer lönearbetare och det i sin tur medförde en polarisering mellan de klasser som arbetade med jordbruk (Olofsson 1996, s. 46). Även Sveriges export av spannmål och trävaror ökade. Infrastrukturen, framförallt järnvägen, byggdes ut och den i sin tur skapade industriarbeten samtidigt som en minskad barnadödlighet ledde till befolkningstillväxt (a.a. s. 45). Denna ekonomiska tillväxt samt befolkningsökningen gav större förutsättningar för en bättre fattigvård (a.a. s. 15).

Förtjänt och oförtjänt fattig

Vem som skulle göra sig förtjänt av socknens stöd var en av frågorna som diskuterades när fattigvårdskommittén 1837 påbörjade sitt arbete med att arbeta fram nya normer för fattigvården. Kommittén skulle analysera fattigdomens orsaker, fattigdomens följder samt ”fattigdomens utrotande” vilket betydde att försörja de verkligt behövande, avskaffa arbetslöshet samt utöva ”klok fattigvård”. Målet med klok fattigvård var att minska armodets tillväxt och inflytande (Ohlsson & Olofsson 1998, s. 37). Detta var den första omfattande utredning som gjorts och den inkluderade alla områden som på något sätt berörde fattigvårdsfrågan (a.a.). Redan 1810 tillsattes en kommitté att utreda fattigvården och en del av det materialet fortsatte 1837 års fattigvårdskommitté att utveckla. År 1839 presenterade kommittén ett betänkande där de som av lättja struntade i att arbeta (oförtjänt fattiga) skulle särskiljas från dem som av ej själva vald anledning hamnat utanför arbete (förtjänt fattiga) (Drugge 2007, s. 30). Kommitténs riktlinjer ligger till grund för 1847 års Nationella fattigvårdsförordning som innebar att varje socken och stad skulle vårda och försörja de som saknade medel till sitt uppehälle (Olofsson 1996, s. 56-57). Honnörsord under denna tid var ”den som icke arbeta skall heller inte äta” (Junestav 2001, s.19). De ideologier som präglade Sverige vid denna tid tog tid att förändra och trots att den nationella förordningen tydliggjorde socknarnas ansvar mot den fattige tog det många år innan förordningen tillämpades fullt ut (Swärd 2008, s. 31-33).

Socialpolitik

Den stora förändring som den nationella fattigvårdsförordningen 1847 utgjorde var att utveckla fattigvård till att bli fattigvårdspolitik (Junestav 2001, s. 31). Socialpolitiken gör sitt intåg genom att staten på ett nationellt plan utvecklar strategier för att på ett övergripande och aktivt sätt minska fattigdom (Ohlsson & Olofsson 1998, s. 28). Fattigvården blir med tiden mer jämförlig i hela Sverige och därmed fick de fattiga mer likvärdiga förhållanden (Junestav

2001, s. 31). I betänkanden från 1839 ges tydliga direktiv att det är staten, stadsstyrelsen samt sockenkommunerna som har det slutliga ansvaret för de fattiga. Även vem som bär det ekonomiska ansvaret tydliggörs och förutom bidrag i samband med dödsfall och giftermål skulle alla som var skrivna i kommunen betala regelbunden skatt (Ohlsson & Olofsson 1998, s. 28). Fattigvårdsförordningen 1847 sekulariserade fattigvården och blev förutom en kyrklig angelägenhet även en borgerlig (a.a. s. 29). Enligt Ohlsson & Olofsson, (1998, s. 36) finns vid den här tiden två huvudlinjer i sociala frågor, en liberal och en socialkonservativ. Dessa linjer hänger ihop med två olika ekonomisk-politiska läror. Den ena är socialkonservatismen som menar att fattigdom hade samhälleliga orsaker och den liberala hävdar att fattigdom beror på individen (a.a.).

Enskilda och allmänna orsaker till fattigdom

När fattigvårdskommittén presenterade sitt betänkande angående fattigdomens orsaker så talades det om enskilda och allmänna orsaker till fattigdom och de som inkluderas i fattigvården är indelade i grupper där första gruppen består av handikappade, sinnessjuka, barn samt gamla som inte klarar att försörja sig själva. Den andra gruppen är svaga och sjukliga personer som trots viss arbetsförmåga inte klarar att generera tillräckliga inkomster för sin egen och sin familjs försörjning. Den tredje gruppen är ofrivillig arbetslösa och grupp fyra frivilligt arbetslösa. Leijonhuvud (fattigvårdskommitténs ordförande) beskriver den fjärde kategorin så här ”*Late- och, tröge - elakartade tiggande och de i sysslolöst självsvald omkring landet strykande*” (Ohlsson & Olofsson 1998, s. 38). Från och med 1800- talet inkluderades arbetslösa vuxna män till denna grupp vilket var nytt (Olofsson 1996, s. 48). Den sista gruppen var människor som av tillfälliga orsaker behövde hjälp t.ex. på grund av sjukdom, förlust av egendom eller förlust av anhörig (a.a.). Genom liberalisering av försvarslöshetslagstiftningen 1846 kunde hemortsrätten reformeras vilket innebar att människor fick större rörelsefrihet. Samhället förändrades åt liberalt håll och näringsfriheten utvidgades (a.a. s. 66).

Textanalys

Den lagstiftning som ”*nödtorftig vård*” bygger på utreddes av olika fattigvårdskommittéer under många år. Vid den här tiden var riksdagen indelad ståndsmässigt och de ingick i var sin kammare. Det var *Högloflige* Riddarskapet och adeln, *Högvärdiga* Preste - ståndet, *Vällofliga* Borgar - ståndet och *Hedervärda* Bonde – ståndet. Dessa olika stånd utgjorde olika diskurser där diskussioner angående fattigvårdens lagstiftning ägde rum. Varje stånd representerade

olika samhällsklasser ur de övre skikten och de bevakade sina intressen. Angående besluten om en ny fattigvårdsförordning 1847 så fördes diskussionerna i varje kammare innan beslut i frågan lades fram för de andra kamrarna (*SAKREGISTER TILL RIKETS STÄNDERS PROTOKOLL MED BIHANG 1809-1866*). De paragrafer som diskuteras nedan var de interventioner som förändrades när fattigvårdsförordningen 1847 antogs. De största förändringarna var att hemortsrätten upphävdes, försvarslöshetsförordningen uppluckrades, att socknarna var skyldiga att försörja sina fattiga. Även paragrafer där modernisering av lagtext diskuteras är av betydelse. I analysen kommer detta att tydliggöras.

Textanalysen delas in utifrån de urvalskriterier vi presenterade i vårt metodkapitel. I denna resultatdel presenteras paragrafer utifrån förslag, diskussion och beslut.

Vem ska försörja de fattiga o vilka ska innefattas av fattigvård

Utifrån förslag som utgår från § 1: ”Hvarje Socken å Landet, och i stad hvarje Församling, skall lemna nödortftig vård och försörjning åt sådane dess medlemmar, som sakna förmåga och medel att sjelfve sig därmed förse; dock många socknar af samma Pastorat, och Församlingar af samma Stad, der de så åsämjas, förena sig om gemensam fattigvård” (Bihang till Rikes-ståndens protocoll, 1840/1841). Vid den slutliga sammanjämknigen till paragrafen diskuteras det om att det kommer bli orättvisa mellan land och stad när det gäller fattigvårdstygden och hur de olika parterna kommer att förhålla sig till detta: ”Utskotten tro sig således hafa fulla skäl att instämma i committerades förslag, att socknarne och satdsförsamlingarne hvar för sig besörja fattigvården, med rättighet för flera socknar af samma pastorat eller församlingar inom samma stad att förena sig om gemensam fattigvård”. ”Derför blifver fattigvårdstungan någorstädes ojemnt fördelad...”(a.a.). Den slutliga lagtexten till 1847 års fattigvårdsförordning blev efter sammanjämkning § 1: ”Hvarje Socken å landet och hvarje Stad skall lemna nödortftig vård och försörjning åt sådana dess medlemmar som i avseende till bristande arbetsförmåga samt i saknad av andra medel och lossliga utvägar till sitt uppehälle, icke kunna sig själva försörja: dock må flera Socknar på Landet vilka tillhöra samma Pastorat, förena sig om gemensam fattigvård”(SFS 1847).

Den fattiges skyldigheter

Förslag som framlades gällande den fattiges skyldighet gentemot fattigvården reglerades bland annat i Bihang till samtliga Rikes-ståndens protocoll 1840/1841, 9§. Friherre Raab yttrar att följande tillägg önskas: ”Att allt understöd är ett förskott, hvarför mottagaren står i skuld, som bör gotdgöras i den mån, förr eller sednare, möjligheten medgifver” (a.a. s. 176). I slutlig lag 1847 regleras den fattiges skuld enligt följande § 9: ”Då någon intages i fattighus

eller till full fattigförsörjning, i fall allt, vad personen då äger, tillfalla fattigvården, vars styrelse äger oinskränkt rätt att det användas. Om någon egendom sedermera tillfaller fattighjon, vare lag samma. Därefter icke fattigvården för hjonet då upphör”(SFS 1847).

Myndighetsutövning

I samtliga paragrafer tydliggörs den myndighetsutövning som fattigvårdsreformen innebär. Exempelvis I § 7 mom 1: *”Fattigvårdstyrelsen tillkommer målsman och husbonderätt över dem, som åtnjuta full fattigvårdsförsörjning; så och husbonderätt över den, som för maka eller barn åtnjuter enahanda försörjning, samt över andra understöds tagare vid tillfälle, då de i sådan egenskap befinner sig vid fattighus eller hos styrelsen”(SFS 1847).*

Klagorätten

I denna paragraf regleras den fattigas rätt till klagomål. Klagorätten eller som det idag benämns rätten att överklaga beslut infördes i 1847 års fattigvårdsförordning. I förslaget angående lagstiftningen i riket står det i § 19 mom 1: *”Klagan öfver Sockne- Nämnds åtgärder och Sockne- nämnds beslut i fattigvårds- mål, jemte tvister derom emellan särskilda samhällen, upptagas och pröfvas af Konungens befallningshafvande i orten”(Bihang till Rikes-ståndens protocoll, 1840/1841).* Utskottet framför att: *”Äfenledes saknas i comitéens förslag en nödvändig bestämmelse. Huruledes med fattigvården bör förhållas, under det tvist föres, vare sig om behofet deraf eller om skyldigheten att den vidkännas”* (Bihang till Rikes-ståndens protocoll, 1840/1841). Det slutliga lagförslaget lyder enligt § 22 mom 1. *”Klagan över Fattigvårdsstyrelsens åtgärder eller samma styrelses beslut i fattigvård-smål, även om tvister derom emellan särskilda samhällen upptagas och pröfvas i Stockholm av överståhållaren och i andra orter av vår befallningshafvande”* (SFS 1847). Denna paragraf byter plats från § 19 till § 22. Denna rättighet skrevs sedan in i 1847 års fattigvårdsförordning (a.a. s. 53).

Bettlande/ Tiggeri

Tiggeri har genom historien varit en grundläggande orsak till fattigvård. I Bihang till Rikes-ståndens protocoll, 1840/1841 talas det om bettlande i § 18: *” Om fattighjon beträdes med bettlande, utom det samhälle, det tillhör, skall det genast försändas till hemorten och kostnaderna dertill ersättas af nämnde Samhälle. Med kringstrykande personer förfares, på samma sätt i Lagen emot lösdriferi och försvarslöshet stadgas”* samt i § 20: *” Till förekommande af tiggeri och obehöriga personers kringstrykande, skola Krono- Stads- och Police-betjening icke allenast sjelfve använda all uppmärksamhet, utan äfven på Sockne-Nämndens anfordran lemna den handräckning, som på den kan bero”*.

Hedervärda bondeståndet resonerar runt tiggandet: ”*Finnes det något enklare, lämpligare och verksammare medel mot tiggeri, än att icke gifva en tiggare något, han kommer då icke åter, då han vet att han ingenting får och han överger då snabbt hantverket. Då tiggeriet anses med skäl så skadligt, såsom ledande till lättja och kringstrykande samt deraf följande laster, och därför så strängt förbjudes, kan det då icke anses för lika stort fel att gifva tiggare och därmed understödja, och uppmuntra tiggeri*” (Protokoll vid Lagtima Riksdagen i Stockholm år 1847, s. 506). Högvärdige Preste-ståndet reserverar sig i ärendet då Prosten Melén yttrade: ”*Icke av begär att klandra, utan fastmer erkänna fördelen af hafva erhållit en länge efterlängtd och af behofvet högst påkallad Förordning som sätter en gräns för det olycksaliga tiggeriet, medelst kringstrykande inom både egen och främmande församlingar*” (a.a. s. 213). I Färdig förordning är lydelsen i § 20 mom 1: ”*Var, som försöker tilltvinga sig gåva, eller med begäran eller anropande om allmosa, i penningar, varor eller klädespersedlar, för egen del eller för annan, vänder sig till någon, vilken icke med fattigvården äger befattning, eller i sådant hänseende besvärar allmänheten vare sig att avsikten att bekomma allmosa tillkännagives med ord eller åtbörder eller genom framvisande av kroppsliga inten, anses därigenom hava bettlat*”(SFS 1847) samt i § 26 mom 2: ”*Till förekommande av tiggeri och obehöriga personers kringflyttande, skola krono, stads och polis betjante icke alenast själva använda all uppmärksamhet, utan även, på fattigvårdsstyrelsens anfodran, lämna den handräckning, som på dem kan bero*”(a.a.).

Försvarslöshetsstadgan

Denna staga ingick i ”*Lagen emot lösdriferi och försvarslöshet*” men den påverkade fattigvårdsförordningen genom att den kriminaliserade arbetslöshet och kringflyttande (SFS 1847). Försvarslöshetsförordningen antogs 1833 och den första paragrafen i stadgan fastslog invånarens skyldighet att försörja sig. Till denna grupp av försvarslösa hörde även människor med farliga och smittsamma sjukdomar, arbetsovilliga samt kriminella. I 1847 års fattigvårdsförordning uppluckrades denna förordning och det var inte längre kriminellt att vara arbetslös. I Högvärdige Preste-ståndets diskussion i denna fråga framhölls: ”*Det är naturligt, att då Lagstiftningen vill framgå på nya vägar, den skall påträffa många stöttestenar, hvilka endast erfarenheten och tillämpningen kunna upptäcka och möjligen undanröja. Sådant är förhållandet med den nya lagstiftningen för Fattigvården, med hvilken den om Försvarslösheten på det närmast hänger. Meningen och syftningen kunna vara så goda, de abstracta föreskrifterna är så välljudande, förutsättningarna synas än så billiga och enkla – den stela verkligheten kommer dock och förklarar, att mycket är olämpligt, opassande,*

overkställbart”(Protokoll vid Lagtima Riksdagen i Stockholm år 1847, s. 189). Även Vållofliga Borgar – ståndets protokoll vid Lagtima Riksdagen i Stockholm år 1847 har åsikter angående förändring av lagstiftningen, Herr Palander yttrar: ”*Det är beklagligt plägsed i vårt land att vilja förändra och förbättra alldeles nya lagar och författningar, innan man genom någon längre tids tillämpning deraf hunnit komma i erfarenhet med deras fel och brister*”(a.a. s. 556).

Hemortsrätten

Här talas det om uppluckringen av hemortsrätten som innebär att det blir lättare för fattiga att bosätta sig på andra orter än födelseorten, om där fanns arbete. Tidigare fick fattigvården ta över försörjningen när det var arbetsbrist. I § 15 står det att: ”*Ingen må, i och för äventyret av framtida fattigvårdstunga, inskränkas i rättigheten att välja vistelseort där honom sådan av andra skäl ej lagligen kan förmenas, vardan beslut av sockenstämman eller fattigvårdsstyrelse, tillförhindrande av inflyttning från andra fattigvårdssamhällen, äro ogiltiga. Är i avseende på försvarslösa personers inflyttning eller vistande inom fattigvårdssamhället något att anmärka, iakttages därvid vad den angående försvarslöse och till allmänt arbete förfallna personer utfärdade stadga föreskriver*” (SFS 1847). Höglöflige Riddarskapet o adel – ståndet lade fram förslag om ändring i denna paragraf. Det tillägg som Riddare och adel vill göra är enligt Friherre Raabs skrivelse: ”*Dock må ingen från en till annan församling aflytta, förr än han hos någon på sockenstämma röstägande person erhållit husrum för ett år*”. Denna motion går på remiss till berört utskott (Protokoll vid Lagtima Riksdagen i Stockholm år 1847, s. 78-179).

Nödhjälpsarbete

Genom gällande lagstiftning angående arbete reglerades den i legostadgan, men den ger återverkning i fattigvårdsreformen då enligt varje socken skulle bereda nödhjälpsarbete enligt 1847 års författning § 5 mom 5: ”*Då arbetsföra personer äventyra nöd till följd av brist på arbetsförtjänst, skall fattigvårdsstyrelsen, särdeles under svårare år, söka bereda dem arbete, för att, genom behovets tidigare avhjälpande, hindra dess utsträckning*”. Legostadgan var den lag som reglerade hjonets skyldigheter gentemot sin husbonde, 10 §: ”*Tjänstehjon skall i sitt förhållande vara gudfruktigt, troget, flitigt, lydigt, nyktert och sedligt samt icke undandraga sig det arbete och de sysslor, husbonde skäligen föresätter*” (SFS 1847). Tjänstehjonet var liveget och kontrollerades av husbonden under den tiden som tjänsten varade.

Kyrkans roll i fattigvårdsstyrelsen

I § 3 mom. 2 vill Högloflige Riddarskapet att följande lydelse ska gälla: ” *Inom hvarje fattigvårds-samhälle skall finnas en fattigvårds-styrelse. Å landet utgöres denna styrelse av sockne-nämnden, uti hvilken kyrkoherden å embetets vägar är ordförande, då fattigvårdsärenden der förekommer*” (Protokoll vid Lagtima Riksdagen i Stockholm år 1847). Förändringen i denna § är att Högloflige Riddarskapet vill att kyrkoherden ska å ämbetets vägar vara ordförande i fattigvårdsstyrelsen. Detta motsäger sig Högvärdige Preste-Ståndet därför att de ser kyrkoherden som en företrädare för den fattige och ska då inte inneha en ordförande position. Slutlig lag år 1847 § 3 mom 2: ”*Inom varje fattigvårdssamhälle skall finnas en fattigvårdsstyrelse. I landet utgöres denna styrelse av socken nämnden, ägande även kyrkoherden, om han icke är vald till ordförande eller ledamot i nämnden, rättigheten att så som ledamot deltaga i fattigvårdsstyrelsen, då han finner sin ämbetslikt och behovet det påkallat. För stad utses sådan styrelse i den ordning, varom antingen redan kan vara bestämd eller kan överenskommas, eller framledes kan bliva föreskrivet*”(SFS 1847). Genom detta öppnas det upp för ett resonemang där kyrkoherden ses som de fattigas företrädare och inte enbart är kyrkans ombud.

Språklig förändring

I förarbetena till fattigvårdsförordningen finns många exempel på små språkliga förändringar. Exempelvis i § 17 vill Riddarskapet och Adeln ändra orden ”*i sitt hus eller å sine egor*” till ”*i hans hus eller å hans egor*”. I slutlig lag 1847 så blev det: ”*som i dess hus eller å dess egor*” (SFS 1847).

Reservering av förslaget till förnyad fattigvårdsreform

Lag- samt Allmänna Besvär – och Ekonomi Utskottens betänkande N.o 35, i anledning av: ” *Af väckte frågor om upphäfvandet af eller ändringar och tillägg uti de ang: den fattigvården i riket gällande bestämmelser, blef härefter föredraget men ånyo bordlagt på begäran av Hr Printzensköld, Carl, Gr Lagerbjelke, Gust, m. fl ledamöter*”(a.a. s. 184). Vällofliga Borgar – ståndets protokoll vid Lagtima Riksdagen i Stockholm år 1847 där Herr Malmstedt yttrar till dem som inom den egna kammaren reserverat sig till lagförslaget: ”*Det skulle i sanning vara angenämt erfaras, om Herrar Reservanter eller ens någon finnes utrustad med en förmåga, att i detta fall kunna nedskrifva lagbestämmelser, hvarmed alla blefvo nöjde, och som icke medförde olägenheter af något slag*” (a.a. s. 555). I sammanjämkningen mellan de olika ståndens åsikter förändras lagförslagen och blir till 1847 års fattigvårdsreform.

Analys nödtorftig vård

Den kritiska diskursanalysen utgår ifrån att det språkliga uttrycket har tre dimensioner som ligger till grund för analysen (Dahlborg Lyckhage 2006, s. 129). Utifrån dessa tre dimensioner kategoriseras språket i text, diskursiv praktik och social praktik i analysen.

På 1830-talet växer en mer liberaliserande samhällssyn fram i form av nya ekonomiska och sociala förutsättningar som förändrar invanda sanningar och nya konstrueras när det gäller den hjälp som ges till fattiga (Olsson 1996, s. 71). Vad som orsakade denna högkonjunktur beskrivs i början av litteraturstudien. Många diskussioner runt förslaget i de olika kamrarna och svårigheter att komma till ett gemensamt beslut gör att det tar många år innan den nationella fattigvårdsförordningen slutligen genom jämkning mellan de olika stånden leder till en förnyad fattigvårdsreform (protokoll vid Lagtima Riksdagen i Stockholm år 1847, s. 29). Genom kollektiva tolkningsprocesser av vad fattiga behöver och har rätt till konstrueras den lag som genom jämkning mellan de olika ståndens förslag slutligen blir till den första genomarbetade fattigvårdsreformen 1847.

Text

Det synsätt som regerar vid 1800-talets mitt angående hur det talades om fattiga beskrivs i legostadgan som var den stadga som reglerat tjänstehjonets förpliktelser gentemot husbonden sen mitten av 1600-talet: *10 § Tjänstehjon skall i sitt förhållande vara gudfruktigt, troget, flitigt, lydigt, nyktert och sedligt samt icke undandraga sig det arbete och de sysslor, husbonde skäligen föresätter*. I lagstiftningen från år 1847 och i utdrag från förarbeten så talas det om den fattige och dennes behov ur samhällets perspektiv och vilken belastning som den fattige är på socknen (SFS 1847, § 7). Fattigvården blir genom det patriarkala synsättet målsman åt fattighjonet som därmed blir berövad sina juridiska rättigheter (a.a. § 7). I skrift och tal hålls en kontrollerande och uppfostrande inställning till den fattige som just på grund av sin fattigdom tillskrivs att vara mindre värd och mindre kunnig, detta är tydliggjort i de paragrafer som beskrivs i textanalysen. Fattigvården utövade målsmans och husbondevälde över de fattiga och det innebar att den fattige inte själv kunde bestämma i frågor som berörde denne. Dessa ramar konstruerades av människor ur de övre samhällsskikten då det var den gruppen som var normgivande. De normativa begrepp som i lagförslag beskriver och tydliggör själva paragrafens tolkning förändras över tid och på så sätt förändras språkbruket och innebörden av ordet förändras som exempel: § 17 vill Riddarskapet och Adeln ändra orden ”*i sitt hus eller å sine egor*” till ”*i hans hus eller å hans egor*”. I slutlig lag 1847 så blev det ”*i dess hus eller å dess egor*” (SFS 1847). Även ordens kraft, styrka och andemening

försvinner och förändras över tid för att passa in ideologiskt. En språklig modernisering görs av lagtexten och ord byts ut och därmed förändras innebörden av paragrafen successivt. I textanalysen ovan ges fler exempel på paragrafers förändring, så som visas i ovanstående paragraf.

Diskursiv praktik

Vem som var förtjänt/oförtjänt av socknens stöd var en av frågorna som diskuterades när fattigvårdskommittén 1837 påbörjade sitt arbete med att arbeta fram nya normer för fattigvården. Genom att förordningen sågs som en rättighetslag skulle det även vara en möjlighet att överklaga fattigvårdsstyrelsens beslut och därmed infördes klagorätten. Med en nationell fattigvårdsförordning ville fattigvårdskommittén skapa förutsättningar för att de fattigas villkor skulle bli likvärdiga i hela Sverige. Att motverka tiggeri var kärnan i den tidiga fattigvården eftersom tiggeri ansågs som en kriminell handling. Samhällssynen, tillika lagstiftningen gällande tiggeri har växlat över tid och regleringen av tiggeriet är mycket tydlig i den nya fattigvårdsförordningen 1847.

Århundraden av olika synsätt och nya konstruktioner av gamla förordningar och lagar skapar nya villkor som tillsammans med influenser från andra länder och kulturer leder fram till förändring av fattigvården i Sverige. Kommittén skulle analysera fattigdomens orsaker, fattigdomens följder samt ”fattigdomens utrotande” vilket betydde att försörja de verkligt behövande, avskaffa arbetslöshet samt utöva ”klok fattigvård” (Olofsson 1996, s. 37). Utefter dessa direktiv skulle det gamla fattigvårdsförslaget från 1840/41 ses över och moderniseras utifrån en mer positiv och humanare tidsanda. Även en mer långsiktig strategi skulle utarbetas för att på sikt utrota fattigdomen. De nya politiska perspektiv som beskrivs i litteraturstudien var ett angreppssätt, som skulle bidra till förbättrade villkor för de fattiga. I § 1 SFS 1847 fastslogs vilka som var berättigad till hjälp av socknen. Riksstånden beslutade även i de övriga 25 paragrafer som fattigvårdsförordningen innehöll direktiv och strategier som socknen och staden skulle arbeta efter. Denna reglering tar fattigvården vidare mot socialpolitik och en uttalad arbetslinje, detta uttrycks i § 1 SFS 1847. De stora förändringarna i förordningen är att individen ges utrymme att kunna flytta från hemkommunen (§ 15, SFS 1847), staten/ fattigvårdsstyrelsen tar över det övergripande ansvaret av den fattige (§ 7 a.a.). Detta innebär även enligt § 9 att: ”*Då någon intages i fattighus eller till full fattigförsörjning, i fall allt, vad personen då äger, tillfalla fattigvården, vars styrelse äger oinskränkt rätt att det använda. Om någon egendom sedermera tillfaller fattighjon, vare lag samma. Därefter icke fattigvården för hjonet då upphör*”(SFS 1847). Klagorätten eller rätten att överklaga beslut

införs (§ 22, SFS 1847), nödhjälpsarbete skapas för arbetslösa (§ 5, a.a.) uppluckring av försvarslöshetssystemet och tydlig reglering av tiggeri (§ 20, a.a.) samt att socialpolitiken grundas. De olika kamrarna framhåller i materialet olika lagparagrafer som de anser vara viktiga men i några har de alla gjort förtydligande, förändringar eller ringa påpekanden. I de olika protokollen framgår att 1847 års fattigvårdsförordning är en omarbetning av 1840/41 års förslag och att paragrafer har bytt plats men förändringarna i lagtext har varit obetydliga. Herr von Hartmansdorf yttrade: ”*Om R. o. Ad. Skulle godkänna dessa §§ sådana Utsk:n föreslagit. Så hade ståndet därigenom icke gjort annat än vidblifvit de lagstadgande R. St år 1841 föreslagit, ehuru icke med några mindre betydliga förändringar*”(Protokoll vid Lagtima Riksdagen i Stockholm år 1847, s. 24).

Social praktik

Förändringar går trögt och att reformera fattigvården som har levt sitt eget liv i socknarna där individuella krafter har styrts är inte enkelt. Den sekularisering fattigvården genomgår gör att ansvaret decentraliseras och direktiven är att det är socknarna, stadsstyrelsen och i sista hand staten som bär ansvaret för de fattiga. Förutom bidrag i samband med dödsfall och giftermål skulle alla som var skrivna i kommunen betala regelbunden skatt (Olofson & Ohlson 1998, s. 28). Rent konkret blir det inte så stora förändringar för de fattiga när fattigvårdsförordningen antas. Lagstiftningen uttalar en tydlig norm: att det är skamfyllt att vara fattig och att det är individen som är orsak till problemen. Genom interventioner mot den enskilde vill fattigvården förändra den fattiges beteende genom ett uppfostrande förhållningssätt. Det är inte enbart fattigvårdsförordningen som reglerar livet för den fattige, även legostadgan och försvarslöshetsförordningen infiltrerar dennes vardag.

Med den nya fattigvårdsförordningen blev det enklare att söka arbete i annan socken eller stad samt att det inte var kriminellt för en vuxen man att vara arbetslös. Uppluckringen av de olika förordningarna var begynnelsen på en tidig socialpolitik .

Skälig levnadsnivå

Under det senaste decenniet har inte några stora reformer eller lagändringar skett i SoL gällande försörjningsstödet (Salonen 2010, s. 57). Vi börjar därmed vår litteraturstudie gällande skälig levnads nivå vid 1982 års socialtjänstlag för att sedermera landa vid den i dag gällande lagen.

Litteraturstudie

År 1982 införs en Socialtjänstlag som inte är detaljstyrd men har vissa bestämda mål och principer som ska vägleda kommunerna i att till stor del själva utforma innehållet i lagen (Dahlberg m.fl. 2008, s. 15, Fahlberg 2009, s. 16). Socialtjänsten ansvarar nu för att tillförsäkra den enskilde ”Skälig levnadsnivå” (Dahlberg m.fl. 2008, s. 15). Här kommer frivillighet och självbestämmande för individen in som ledord och lagen ger alla svenska medborgare möjlighet att ansöka om behovsprövad socialhjälp (a.a.). Biståndet skulle inte begränsas till några specifikt angivna situationer och skulle inte heller knytas till några särskilda insatser utan individen skulle tillförsäkras en skälig levnadsnivå oberoende av vilken persongrupp denne tillhörde (Fahlberg 2009, s. 51). Bestämmelserna i lagen var dock så generellt utformade att Socialstyrelsens allmänna råd gällande rekommenderad norm för ekonomiskt bistånd och den rättspraxis som följde av domstolsbeslut gällande vad som var skälig levnadsnivå kom att bli styrande för individens rätt till bistånd (a.a.). Johansson (2001, s. 193) presenterar att lagens flexibilitet användes av kommunerna till att försöka tona ner de selektiva dragen i socialbidragssystemet i början av 1980-talet. Ambitionen var att ”en generell, generös och enhetlig bruttonorm skulle ge socialbidragstagaren möjlighet att leva – om än bara nästan – som en socialförsäkringstagare” (Johansson 2001, s. 193). Dessa tankar om flexibilitet, frivillighet och självbestämmande har dock haft svårt att få genomslag i tider av ekonomisk lågkonjunktur då diskrepansen mellan retorik och praktik försvårar införandet av nya metoder i praktiken och de universella dragen i den svenska välfärden minskar (Blomberg & Petersson 2006, s. 135, Swärd 2010, s. 17). Ett tydligt exempel på detta är den ekonomiska krisen på 1990 – talet.

Förändrade förutsättningar för socialtjänsten

Krisen satte hårt tryck på den svenska socialpolitiken då arbetslösheten ökade kraftigt, det skedde en strukturell förskjutning mot mer tillfälliga anställningar, nya grupper hjälpbehövande (så som ungdomar och invandrare) uppstod och allt fler människor hamnade under en skälig levnadsnivå (Dahlberg m.fl. 2008, s. 15, Fahlberg 2009, s. 22, Junestav 2007, s. 40-41). Detta ledde till förändrade förutsättningar för socialtjänsten vilket i sin tur fick kommunerna att börja omtolka sina tidigare ställningstaganden (Johansson 2001, s. 195.) På grund av bland annat ökade kostnader för socialbidrag försämrades kommunernas ekonomi och för att klara dessa ökade kostnader utformades högre krav och ökade skyldigheter för individer som ansökte om socialbidrag (Junestavs 2007, s. 41). Kommunerna började i större grad utnyttja socialtjänstlagens tolkningsutrymme och lade nu större betoning på

gränsdragningen mellan socialbidragssystemet och socialförsäkringssystemet (Johansson 2001, s. 195) . Det sker således en återgång mot ett mer selektivt system. Vissa kommuner förespråkar att den enskildes behov skulle ifrågasättas tydligare än tidigare samt att dessa skulle prövas mer ingående och allsidigt (a.a.). Fahlberg (2009, s.51-52) menar även att den allmänt utformad lagtexten utgjorde svårigheter för kommunerna själva att bedöma vad som skulle anses som skälig levnadsnivå och kommunalt håll riktas kritik gällande bristande inflytande på lagens innehåll (a.a. s. 16). Fokus hamnar nu mer tydligt på att den enskildes skyldigheter skall vara grundläggande för dennes rätt till stöd och behov av socialbidrag ses som ett socialt problem istället för enbart ekonomiskt (Johansson 2001, s. 195-196).

Lagens innebörd

År 1998 gavs kommunerna efter en ändring i SoL rätt att ställa krav på praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet för ungdomar (18-24 år och närmast över 25 år) och socialbidraget byter i samband med denna lagändring namn till försörjningsstöd (Johansson 2001, s. 195-196). Vilka poster som skall ingå i försörjningsstödet regleras sedan 1985 i en riksnorm som varje år fastställs av regeringen (Dahlberg m.fl. 2008, s. 26, Salonen 2010, s. 57). Denna riksnorm baseras på officiella prisundersökningar av olika hushållstypers baskonsumtion varje år och var från början enbart till som vägledning för kommunerna men har sedan 1998 formen av en miniminivå som inte får understigas (Dahlberg m.fl. 2008, s. 26, Salonen 2010, s. 57).

SoL är en välfärdslag och de övergripande målen för socialtjänsten definieras i lagens portalparagraf. Bestämmelsens juridiska status i den rättsliga processen kan diskuteras men har ändå haft stor betydelse för inriktningen på det sociala arbetet, samtidigt som den tydliggör och anger riksdagens ambitioner med lagverket (Fahlberg 2009, s. 20-23). Att SoL är uppbyggd som en ramlag innebär att den innehåller regler av flera olika slag. Dessa regler varierar inom ett brett spektrum från mycket detaljerade regler till generella bestämmelser vilka anger mål eller operativa riktlinjer. Med denna utgångspunkt har kommunerna stor frihet att själva bestämma hur verksamheterna skall bedrivas. Denna frihet inskränks endast i den mån det i lagen finns bestämmelser som begränsar den (a.a.).

Inskränkningar för den enskilde

Ulmestig (2007, s. 5) presenterar i sin avhandling att det sker en rad förändringar gällande arbetslösa socialbidragstagare under perioden 1998-2002. Bland annat anger han att det sker en övergripande förändring i relationen mellan stat och kommun och anger decentralisering som ett ledord för ett större kommunalt självstyre (a.a.). Kommunen skulle tillskillnad från en

”stel och byråkratisk stat” ses som ”mindre byråkratiska och närmare medborgaren” (a.a.). Kommunernas ökade självstyre, möjlighet till arbetskrav på socialbidragstagare och inskränkta möjligheter för den enskilde att överklaga beslut genomfördes med 1998 års socialtjänstlag (Johansson 2001, s. 199-200). Junestav (2007, s. 54) menar att de förändringar som gjordes inom arbetsmarknads- och socialpolitiken under 1990-talet var så omfattande att det kan benämnas som ett regimskifte. I en tid präglad av arbetslöshet och ekonomisk kris läggs fokus i den politiska dagordningen på arbetslinjen och den enskildes drivkraft för att arbeta istället för att leva på bidrag (a.a.). Dessa förändringar berör främst de individer som inte är etablerade på arbetsmarknaden (Ulmestig 2007, s. 5).

Som vi presenterade inledningsvis har det inte skett några större förändringar gällande försörjningsstödet under det senaste decenniet (Salonen 2010, s. 57). Den senaste förändringen av SoL gjordes 2002 där de materiella ändringarna innebär att rätten till bistånd utvidgas samt att rätten att överklaga beslut nu utökas. Honnörsorden i SoL 2002 är helhetssyn, normalisering, kontinuitet, flexibilitet och närhet (Fahlberg 2009, s. 51, SFS 2008). Enligt 4 kap. 1 § SoL har den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt rätt att få bistånd av socialnämnden. Detta ekonomiska bistånd/försörjningsstöd kallas i allmänt ordalag fortfarande socialbidrag och skall tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå och stärka dennes möjlighet att leva ett självständigt liv (Dahlberg m.fl. 2008, s. 26-27). Salonen (2010, s. 58) menar att i jämförelse med andra länder ”har det svenska socialbidragssystemet vidmakthållit sin klassiska fattigvårdskaraktär” och det har inte heller skett några reformer för att skapa ett integrerat arbete mellan socialtjänsten och andra myndigheter till förmån för ekonomiskt utsatta människor (a.a. s. 62).

Textanalys

Denna del av resultatet presenterar i första hand hur man i propositionen och socialutskottets betänkande gällande den nya lagen diskuterar begreppet skälig levnadsnivå. Vi har även läst igenom de motioner vilka det hänvisas till i betänkandet och presenterar kort ett antal av de som ett eller annat sätt berör begreppet skälig levnadsnivå. Fokus ligger på det som i den år 2002 nya socialtjänstlagen kom att bli kapitel 4 1-3 §§ gällande rätten till bistånd, men även 16 kapitlet 3§ gällande överklagande av beslut berörs (SFS 2008). Textanalysen delas in utifrån de urvalskriterier vi tidigare presenterat och kategoriseras således efter förslag, diskussion och beslut.

Förslag

I *Proposition 2000/01:80 Ny socialtjänstlag m.m.* presenteras att socialbidragskostnaderna fördubblats mellan åren 1990 och 1997 och att detta sammanfallit med en rekordstor flyktinginvandring år 1994 (Prop. 2000/01:80). Denna utveckling ledde till kraftigt ökade kostnader för kommunerna samtidigt som flera olika reformer instiftades vilka innebar nya uppgifter för kommunerna och ett vidgat ansvar för dem som bor eller vistas i kommunen. Det lyfts även upp att det år 1998 genomfördes vissa förändringar i SoL. Dessa ändringar innebar bl.a. att en riksnorm för försörjningsstöd infördes, rätten till bistånd därutöver preciserades och att rätten att överklaga biståndsbeslut genom förvaltningsbesvär inskränktes. Under 1990-talets sista och 2000-talets första år påpekar man att den ekonomiska utvecklingen har gått i en annan och för landet positiv riktning. Vid mitten av 1990-talet vände utvecklingen uppåt och den svenska ekonomin fortsätter att utvecklas positivt. Den tidigare åtstramningspolitiken ersattes av en reformpolitik som gav mer resurser till vård, skola och omsorg. Arbetslösheten sjönk och målet om att sänka den öppna arbetslösheten till 4 procent uppnåddes. Som en följd av detta minskade antalet socialbidragshushåll och därmed även kommunernas kostnader för socialbidragen.

Skälen till regeringens förslag är i huvudsak att de ändringar som gjorts i Socialtjänstlagen under åren lett till att den enskildes rätt till bistånd detaljreglerats på ett sätt som inte var avsett när den ursprungligen kom till. Lagen har på så sätt blivit alltmer svåröverskådlig och förlorat sin ursprungliga konstruktion och tydlighet samtidigt som språket i själva lagtexten kommit att verka något föråldrat och brista i konsekvens. Syftet med den nu föreslagna lagtexten är således att göra SoL mer lättillgänglig och överskådlig. Regeringen föreslår att rätten till bistånd regleras i ett särskilt kapitel. Den föreslagna konstruktionen innebär inte att lagens karaktär av ramlag för det sociala arbetet ändras eller att grundläggande utgångspunkter såsom individens självbestämmande, inflytande och helhetssynen i det sociala arbetet förändras.

Regeringen föreslår att bestämmelserna i SoL gällande rätt till bistånd ändras på så sätt att tidigare gällande begränsningar av annat bistånd tas bort. Ändringen innebär att bestämmelsen i princip återgår till vad som gällde före den 1 januari 1998: *Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt skall ha rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning eller sin livsföring i övrigt. Begreppet skälig levnadsnivå skall kvarstå i lagen med den innebörd som begreppet har vad gäller innehåll och nivåbestämning av biståndet. Likaså kvarstår bestämmelsen om att biståndet skall utformas så att det stärker den*

enskildes möjligheter att leva ett självständigt liv. (Prop. 2000/01:80, citatet taget från kapitlet ”Den enskildes rätt till bistånd skall stärkas”)

Förutom de poster som ingår i riksnormen preciseras försörjningsstödet till att avse skäliga kostnader för boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt avgifter för a-kassa och fackförening. Övriga poster som i den tidigare lagen finns i uppräkningslistan ingår (utan precisering) i livsföring i övrigt. Med begreppet livsföring i övrigt avses således alla de olika behov som den enskilde kan ha för att tillförsäkras en skälig levnadsnivå och som ej omfattas av försörjningsstödet.

Bakgrund till regeringens förslag

Skälen för regeringens förslag grundar sig till stor del i de utvärderingar som har gjorts av dels Socialstyrelsen, dels länsstyrelserna och som visat att ändringarna i socialtjänstlagen har fått vissa effekter som inte var avsedda. Gällande ekonomiskt bistånd sägs i propositionen att flera studier visat att socialbidragshandläggare som ställs inför en och samma fallbeskrivning kan göra mycket olika bedömningar, såväl vid jämförelse mellan handläggare i olika kommuner som mellan handläggare inom samma kommun. De nämnda undersökningarna utvecklas inte vidare och det saknas även hänvisning till vilka det gäller.

Regeringens utgångspunkt för den föreslagna ändringen är att alla personer skall ha rätt till insats efter behov och att ingen grups behov skall vara starkare skyddad än andras. Med den nya lydelsen kommer rätten till bistånd gälla insatser som avser den enskildes livsföring, oavsett vilken grupp denne tillhör och innehållet i insatserna behöver därmed inte preciseras i lagen: *När det gäller att bestämma nivån för biståndet har det som tidigare kopplats till begreppet skälig levnadsnivå. Skälig levnadsnivå innebär inte bara en nivåbestämning utan ger också uttryck för vilken form av insats, vård och behandling, andra stödformer eller ekonomiskt bistånd, som kan komma ifråga. Att tydligt särskilja nivå från innehåll är omöjligt utan att den skäliga levnadsnivån blir ett uttryck för kvaliteten i insatsen och vilken ambitionsnivå som kan vara rimlig i ett enskilt fall mot bakgrund av rättighetsbestämmelsens syfte. (Prop. 2000/01:80, citatet taget från kapitlet ”Den enskildes rätt till bistånd skall stärkas”)*

En bestämmelse av detta slag måste förutom kravet på anpassning till enskildas behov och den nivå som kan komma ifråga kunna användas oberoende av exempelvis de samhällsförändringar som sker. En generell utformning krävs också utifrån ändrade förutsättningar i själva arbetsformerna till följd av metodutveckling Även över tid ändrade

ekonomiska förutsättningar ställer krav på en flexibel användning och en alltför detaljerad lagstiftning kan därmed antas leda till att tillämpningen över tid skulle försvåras.

Det ligger både i kommunens och den enskildes intresse att biståndet utformas så det svarar mot det mål man vill uppnå vilket oftast innebär att den enskilde och tjänstemannen är överens om lämplig insats, men: *I de fall det inte är möjligt måste tolkningen av begreppet skälig levnadsnivå ske mot bakgrund av rättighetsbestämmelsens grundläggande syfte dvs. en yttersta garanti för medborgarnas livsföring i olika avseenden. Detta utesluter emellertid inte att kommunen när likvärdiga insatser finns att tillgå, ges möjlighet att välja det billigaste alternativet.* (Prop. 2000/01:80, citatet taget från kapitlet ”Den enskildes rätt till bistånd skall stärkas”)

Regeringen menar vidare att förhållandet mellan enskildas krav på social service i olika former och vad som kan erbjudas dem i större utsträckning kan förtydligas. Olika uttryck för detta är exempelvis riktlinjer, tjänstegarantier och även klagomålshantering. Utformas dessa utifrån den enskildes perspektiv på vad som kan förväntas i kombination med vad som är möjligt att erhålla så kan medborgarnas krav anpassas till de lokala förutsättningarna och den enskildes förtroende för socialtjänsten upprätthållas.

I propositionen presenteras en sammanfattning av betänkandet ”Socialtjänst i utveckling (SOU 1999:97)” där skälig levnads nivå lyfts fram: *Begreppet skälig levnadsnivå avser innehåll och nivåer för alla former av bistånd, inte bara det ekonomiska. Socialnämnden kan utfärda rekommendationer eller riktlinjer till vägledning vid biståndsbedömningar om vad som i den egna kommunen är att betrakta som skälig levnadsnivå. Detta gäller med undantag av de preciseringar som gäller för försörjningsstödet. Men begreppets grundläggande betydelse anges i socialtjänstlagens portalparagraf. Oavsett vilka riktlinjer som finns måste en prövning av rätten till bistånd i varje enskild fall alltid ske utifrån den enskildes behov.* (Prop. 2000/01:80, citatet taget från stycket ”Begreppet skälig levnadsnivå fyller väl sin funktion”)

Diskussion i socialutskottet

Socialutskottets betänkande 2000/01: SoU18 behandlar regeringens proposition 2000/01:80 Ny socialtjänstlag m.m. samt 49 motionsyrkanden som väckts med anledning av propositionen. Det behandlar även runt 80 motionsyrkanden om olika socialtjänstfrågor från den allmänna motionstiden 2000.

Socialutskottet ställer sig i huvudsak bakom regeringens förslag gällande en ny socialtjänstlag: *Utskottet ser mycket positivt på förslaget att ta bort begränsningarna i fråga om den enskildes rätt till bistånd utöver försörjningsstöd. Genom att avskaffa begreppet "annat bistånd" får den enskilde utöver försörjningsstödet rätt till även andraformer av bistånd för sin livsföring än hemtjänst och särskilt boende för äldre och funktionshindrade. Utskottet delar vidare regeringens bedömning att biståndet, liksom nu, skall vara kopplat till begreppet skälig levnadsnivå. (2000/01: SoU18, citatet taget ur kapitlet "Utskottets bedömning och beslut gällande rätten till bistånd")*

Socialutskottet tillstyrker därmed 4 kap. 1§ i förslaget till ny socialtjänstlag. Vidare anser utskottet precis som regeringen att socialnämnden skall ha möjlighet att ge bistånd utöver vad som anges i 1§ och tillstyrker därmed 4 kap. 2§. Utskottet har heller inga invändningar gällande de behovsposter som föreslås ingå i försörjningsstödet och tillstyrker således 4 kap. 3§ första stycket. Även förslaget till 4 kap. 3§ andra stycket tillstyrks med motiveringen att: *Det är angeläget att nivån på det ekonomiska stödet till försörjning inte varierar alltför mycket mellan kommunerna samt att staten bör ha ansvaret för att den enskilde garanteras en miniminivå för de mest grundläggande behoven. (2000/01: SoU18, citatet taget ur kapitlet "Utskottets bedömning och beslut gällande rätten till bistånd")*

Socialutskottet delar även regeringens bedömning att bestämmelserna gällande överklagande bör ändras som en följd av att rätten till bistånd utökas. De tillstyrker därmed 16 kap. 3§ i förslaget till ny socialtjänstlag med motiveringen att den enskildes rättsäkerhet väger tyngre än den inskränkning i det kommunala självstyret lagändringen leder till.

Diskussion i motionerna

Flera av de motioner vi studerat menar att det kommunala självstyret kommer försvagas med den föreslagna lagen och anser detta vara negativt (se exempelvis de Pourbaix-Lundin So 48, Johansson m.fl So47 och Heister m.fl. So226). För att ta ett exempel framhåller de Pourbaix-Lundin (m) följande i sin motion 2000/01: So48: *Jag anser att det kommunala självstyret skall förstärkas och inte försvagas. Kommunerna skall själva få möjlighet att fastställa de lokala nivåerna för skäliga levnadskostnadsnivåer. Eventuella överklaganden hos förvaltningsdomstolar skall bygga på att bedöma överklagandet med utgångspunkt från de kommunalt fastställda normerna.* Heister m.fl. (m) går i sitt yrkande nr. 5 mer precist in på begreppet skälig levnadsnivå i sin motion 2000/01: So226: *För att kommunerna skall få praktiska rättsliga möjligheter att lokalt göra en individuell prövning av*

socialbidragsnivåerna måste den nuvarande socialtjänstlagen modifieras. Socialtjänstlagen bör således kompletteras med skrivningar om tolkningen av begreppet skälig levnadsnivå, innebärande att stor betydelse måste tillmätas de levnadsförhållanden som råder för yrkesarbetande utan socialbidrag, och att socialbidragsnivån normalt alltid bör ligga under vad som hade erhållits genom ett yrkesarbete i lägre löneläge.

Till skillnad från de nyss presenterade motionerna finns även de som välkomnar den föreslagna lagen (Julin m.fl. So337, Nilsson-Hedström So53). Nilsson-Hedström (mp) presenterar bland annat i sin motion att: *Rätten att överklaga vissa beslut om bistånd togs med fatala konsekvenser bort ur socialtjänstlagen den 1 januari 1998. Och lite längre ner i texten att: Vi ser också med tillfredsställelse att man när det gäller bistånd enl. nuvarande § 6 föreslår en återgång till den tidigare och vida innebörden av begreppet "livsföring i övrigt" och att den märkliga begränsning som gavs i begreppet i "annat bistånd" tas bort. Julin m.fl. (mp) 2000/01: So337 är inne på samma linje och menar följande: Det är viktigt att vi åter ger de medborgare som behöver samhällets stöd rätt att överklaga kommunernas beslut om bistånd. Rätten att få överklaga ett offentligt fattat beslut är en central fråga i en demokrati. Det är även viktigt för rättssäkerheten att det finns en annan instans som kan granska ett besluts riktighet.*

Vidare finner vi några motioner med yrkanden gällande socialbidrag och generella bidrag (Schyman m.fl. So356, Juholt m.fl. Sf245) Yrkande nr. 1 i Schyman m.fl. (v) motion 2000/01: So356 är att: *Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening behovet av att utreda modeller och kostnader så att höjningen av generella bidrag får genomslag för familjer som uppbär försörjningsstöd.*

Beslut

Socialutskottets bedömning och beslut gällande rätten till bistånd kan sammanfattas med följande rader: *Utskottet ser mycket positivt på förslaget att ta bort begränsningarna i fråga om den enskildes rätt till bistånd utöver försörjningsstöd. Genom att avskaffa begreppet "annat bistånd" får den enskilde utöver försörjningsstödet rätt till även andraformer av bistånd för sin livsföring än hemtjänst och särskilt boende för äldre och funktionshindrade. Utskottet delar vidare regeringens bedömning att biståndet, liksom nu, skall vara kopplat till begreppet skälig levnadsnivå. (2000/01: SoU18, citatet taget ur kapitlet "Utskottets bedömning och beslut gällande rätten till bistånd") Socialutskottet tillstyrker därmed 4 kap. 1§ i förslaget till ny socialtjänstlag. Vidare anser utskottet precis som regeringen att*

socialnämnden skall ha möjlighet att ge bistånd utöver vad som anges i 1§ och tillstyrker därmed 4 kap. 2§. Utskottet har heller inga invändningar gällande de behovsposter som föreslås ingå i försörjningsstödet och tillstyrker således 4 kap. 3§ första stycket. Även förslaget till 4 kap. 3§ andra stycket tillstyrks med motiveringen att: *Det är angeläget att nivån på det ekonomiska stödet till försörjning inte varierar alltför mycket mellan kommunerna samt att staten bör ha ansvaret för att den enskilde garanteras en miniminivå för de mest grundläggande behoven.* (2000/01: SoU18, citatet taget ur kapitlet ”Utskottets bedömning och beslut gällande rätten till bistånd”)

Socialutskottet delar även regeringens bedömning att överklagande bestämmelserna bör ändras som en följd av att rätten till bistånd utökas. De tillstyrker därmed 16 kap. 3§ i förslaget till ny socialtjänstlag med motiveringen att den enskildes rättsäkerhet väger tyngre än den inskränkning i det kommunala självstyret lagändringen leder till.

Den slutgiltiga lagtexten

Den nya socialtjänstlagen började gälla den 1 januari 2002. Den då nya och fortfarande rådande paragrafen gällande begreppet skälig levnadsnivå lyder (SoL 4 kap. 1 §, SFS 2008): *Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde skall genombiståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.*

2§ ger socialnämnden möjlighet att ge bistånd utöver vad som följer av 1§ om det finns skäl för det. Utifrån 4 kap. 3 § första stycket SoL lämnas försörjningsstöd för skäliga kostnader gällande livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning, telefon och Tv-avgift utifrån en för hela riket gällande riksnorm (SFS 2008). Utifrån 4 kap. 3 § första stycket 2 SoL lämnas även försörjningsstöd för skäliga kostnader gällande boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring och medlemskap i a-kassa och fackförening. Utöver detta kan tillfälligt stöd för oregelbundna kostnader som exempelvis tandvård, glasögon, hemutrustning och begravning betalas ut (SFS 2008). De två sistnämnda kategorierna av utgifter varierar mellan olika individer och familjer och skall därmed individanpassas och bedömas utifrån skälighet (a.a.).

Analys skälig levnadsnivå

Analysen gällande skälig levnadsnivå delas upp utifrån de kategorier vi presenterade i figuren för vår analysmetod, text, diskursiv praktik och social praktik. När vi presenterat detta sammanfogas vårt resultat i en sammanfattande diskussion där vi även presenterar vår slutsats och följaktligen svaret på vår frågeställning.

Text

År 2002 säger lagen enligt 4 kap. 1 § SoL att den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt rätt att få bistånd av socialnämnden. Detta ekonomiska bistånd/ försörjningsstöd kallas i allmänt ordalag fortfarande socialbidrag och skall tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå och stärka dennes möjlighet att leva ett självständigt liv” (SFS 2008, Dahlberg m.fl. 2008, s. 26-27). Det talas inte om ”fattiga” eller ”fattigdom” i lagtexten från 2002 och inte heller i de förarbeten som ligger till grund för den. I lagtexten säger man att: *”Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt” skall tillförsäkras en skälig levnadsnivå*”. Detta begrepp används även i propositionen, men till största del talas det om ”den enskilde”. På inget sätt talas det i texterna direkt om fattiga eller ekonomiskt utsatta människor, däremot kan vi på vissa ställen se att det talas om ”de medborgare som behöver samhällets stöd”(Julin m.fl. (mp) 2000), ”familjer med lägst inkomster” (Juholt m.fl. (s) 2000) eller ”familjer med socialbidrag” (Juholt m.fl. (s) 2000, Schyman m.fl. (v) 2000). Ingenstans stöter vi på orden ”fattig” eller ”fattigdom”, även om betydelsen av det som skrivs är i princip det samma.

Vad som är en skälig levnadsnivå bestäms av regeringen varje år och det är därmed den styrande riksnormen som definierar vem/vilka som är berättigade till socialbidrag och utifrån vår teoretiska utgångspunkt klassificeras som fattiga. När vi ser vårt samlade material gällande skälig levnadsnivå kan vi tydligt se att innebörden i begreppet växlat under åren, trots att den exakta formuleringen funnits med sedan 1982. Vad som räknas som skälig levnadsnivå varierar över tid och även tankarna gällande vem/vilka som faktiskt skall avgöra detta. När begreppet infördes i SoL 1982 skulle inte biståndet begränsas till några specifikt angivna situationer eller särskilda insatser och kommunerna var relativt fria att själva utforma innebörden av begreppet (Dahlberg m.fl. 2008, s. 15, Fahlberg 2009, s. 16, 51). Detta förändrades under 1990-talet när kommunerna på grund av att allt fler människor hamnade under en skälig levnadsnivå började omtolka sina tidigare ställningstaganden och utformade högre krav och ökade skyldigheter för den enskilde (Johansson 2001, s. 195, Junestav 2007, s. 41). Johansson (2001, s. 193) presenterade att det fanns kommuner som använde lagens

flexibilitet till att försöka tona ned de selektiva dragen i socialbidragssystemet. Att systemet fick en mer universell karaktär innebar således att rätten till bistånd till stor del kom att styras av Socialstyrelsens allmänna råd och den rättspraxis som växte fram genom domstolsbeslut (Fahlberg 2009, s. 51-52). Vår tolkning utifrån det samlade materialet är att kommunernas försök att sätta sina egna definitioner på skälig levnadsnivå ledde till att lagen blev allt mer svåröverskådlig och inkonsekvent. Detta fick till följd att handläggare inom samma och mellan olika kommuner kunde göra mycket olika bedömningar gällande en och samma fallbeskrivning. Utifrån de tankar vi presenterat i våra två delstudier ser vi dock att detta inte är hela bakgrunden till att SoL kommer att ändras 1998. Det är tydligt att kommunerna på grund av den flexibla och vida lagen stötte på bekymmer i sitt beslutfattande, men den samlade bilden visar oss att kommunernas stränga ekonomiska situation kräver en uppstramning i lagen gällande rätten till bistånd (se exempelvis Proposition 2000/01:80, Dahlberg m.fl. s. 15, Junestav 2007, s. 40-41). Den lagändring som görs 1998 ger kommunerna större befogenheter att ställa krav på den enskilde som ansöker om ekonomiskt bistånd, individens möjligheter att överklaga inskränks och den sedan 1985 vägledande riksnormen blir nu lagstadgad miniminivå (Dahlberg m.fl. 2008 s.26, Salonen 2010, s. 57, Johansson 2001, s. 199-200). Lagen stärker kommunens självstyre men sänker samtidigt möjligheterna för individens frivillighet och självbestämmande som skall vara ledord i lagen. Junestav (2007, s. 54) presenterar att de förändringar som gjordes inom socialpolitiken under 1990-talet är att likna vid ett regimskifte och Johanssons (2001, s. 200) övergripande slutsats är att: ”En selektiv logik har ersatt en socialbidragslogik med universella ambitioner”. Både Johansson (2001, s. 201) och Salonen (2010, s. 58) framhåller att det svenska socialbidragssystemet för tankarna till de tidiga fattigvårdslagarna.

Diskursiv praktik

De texter vi analyserat gällande begreppet skälig levnadsnivå är främst skapade av förtroendevalda politiker. Propositionen (2000/01:80) är författad av den då sittande regeringen och syftet är att föreslå en ny kapitelindelad och språkligt moderniserad socialtjänstlag. Propositionen ligger till grund för den kommande lagen vars syfte är att stärka den enskildes rätt till bistånd och göra lagen mer lättillgänglig och överskådlig. Anledningen till att socialtjänstlagen behöver omarbetas är i huvudsak att de ändringar som gjorts i Socialtjänstlagen under åren lett till att den enskildes rätt till bistånd detaljreglerats på ett sätt som inte var avsett när den ursprungligen kom till (Prop. 2000/01:80). För att stärka den enskildes rätt till bistånd föreslår regeringen att bestämmelserna i SoL gällande rätt till bistånd ändras på så sätt att tidigare gällande begränsningar av annat bistånd tas bort, samt att den

enskildes möjlighet att överklaga stärks (a.a.). Texten riktar sig i första hand till andra politiker som skall ges möjlighet att komma med sina synpunkter, men även till remissinstanser så som exempelvis kommuner och landsting. De motioner och betänkandet vi tittat på är även de skrivna av politiker och har kommit till som svar på propositionen.

Propositionen (2000/01:80) är skriven i början av 2000-talet när Sverige börjat komma på fötter igen efter den ekonomiska kris som rådde under första delen av 1990-talet. Landet har börjat återhämtat sig och ekonomin är stabil. Enligt propositionen är arbetslösheten nere på 4 % och andelen människor som är i behov av försörjningsstöd har minskat, vilket lett till att kommunernas kostnader minskat. Den slutsats vi kan dra av detta är staten nu anser att det finns pengar att satsa. Den tidigare åtstramningspolitiken har ersatts med en reformpolitik som ger mer resurser till vård, skola och omsorg och då den svenska politiken fortsätter att utvecklas positivt vill man nu förbättra situationen för de individer som har det sämst ställt ekonomiskt, socialbidragstagarna. Dessa människor är de som står längst ifrån arbetsmarknaden och antagligen inte har märkt av den positiva utvecklingen av landets ekonomi.

Konsekvensen av lagtextens form av ramlag är fortfarande att kommunerna bibehåller ett visst tolkningsutrymme. Det finns därmed risk att betydelser och innebörder av texten riskerar att över tid och på olika platser luckras upp och tolkas efter kommunens förutsättningar.

Social praktik

I *Proposition 2000/01:80 Ny socialtjänstlag m.m.* lyfter regeringen fram att den svenska ekonomin går i en positiv riktning. Den öppna arbetslösheten har nått målet på 4 %, socialbidragskostnaderna har minskat och kommunernas ekonomi börjar därmed återhämta sig. Som skäl till det nya lagförslaget anges dock att de ändringar som gjorts under tidigare år lett till att lagen blivit allt mer svåröverskådlig och att rätten till bistånd kommit att detaljregleras på ett sätt som inte var avsikten med den ursprungliga lydelsen. Den föreslagna ändringen innebär att bestämmelserna gällande rätten till bistånd i princip återgår till vad som gällde innan lagändringen 1998. Vidare påpekas att en bestämmelse av detta slag förutom kravet på anpassning till individens enskilda behov kräver en generell utformning för att möta nya arbetsformer och ändrade ekonomiska förutsättningar i samhället. I det betänkande som behandlar propositionen ställer sig socialutskottet i huvudsak bakom regeringens förslag till ny Socialtjänstlag och tillstyrker samtliga paragrafer (2000/01: SoU18). Att utskottet ställer sig bakom förslaget innebär att de avstyrker de motioner som främst författats av

oppositionspartierna (So47, So48, So226) med motiveringar som att den enskildes rättsäkerhet väger tyngre än den inskränkning i det kommunala självstyret ändringen bidrar till samt vikten av att nivån på socialbidraget inte skall variera för mycket mellan olika kommuner. De motioner vi presenterat som menar att det behövs en förändring gällande att höjningar av generella bidrag även skall komma socialbidragstagare till del (So356, Sf245) avstyrks med motiveringen att de anses tillgodosedda med en kommande höjning av riksnormen (2000/01: SoU18).

Den nya socialtjänstlagen antas utifrån de förslag regeringen lagt fram i sin proposition och som tillstyrkts av betänkandet. Vi har presenterat ett par motioner som välkomnar den nya lagen (So337, So53) främst utifrån att individens rätt till bistånd och möjlighet att överklaga stärks.

I dag är det yttersta skydds nätet ekonomiskt bistånd som utgår utifrån de ramar socialtjänstlagen anger. Dagens lagtext gällande ekonomiskt bistånd visar på detta genom att poängtera att den som inte själv eller på annat sätt kan tillfredsställa sina behov är berättigade till hjälp för att upprätthålla en skälig levnadsnivå. När SoL stiftades i början av 1980-talet hade lagen en mer öppen och generell karaktär där kommunerna själva hade stor möjlighet att fatta beslut utifrån vad som på det lokala planet sågs som skälig levnadsnivå. Johansson (2001, s. 193) presenterade att vissa kommuner använde denna flexibilitet till att försöka tona ned de selektiva dragen i systemet, vilket vi tolkar som en bidragande orsak till att det sedan 1998 finns en riksnorm som inte får understigas. Denna riksnorm fastställs av regeringen varje år och baseras på officiella prisundersökningar. Riksnormen har dock ändrats marginellt under de år den använts. Vad som ingår i biståndet presenteras i SoL 4 kap. 3 § och detta skall enligt SoL 4 kap. 1 § tillförsäkra individen en skälig levnadsnivå och utformas så att det stärker dennes möjligheter att leva ett självständigt liv. Biståndet skall alltid individanpassas och bedömas utifrån skälighet (SoL 4 kap. 3§). Att socialnämnden skall tillförsäkra invånare i Sverige en skälig levnadsnivå har som presenterats varit lagstadgat sedan år 1982 (Dahlberg m.fl. 2008, s. 15, Proposition 2000/01:80). I den lagtext som började gälla den 1 januari 2002 står att läsa (SoL 4 kap. 1 §, SFS 2008): *Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.* Fokus ligger således på frivillighet och självbestämmande för individen (Dahlberg m.fl. 2008, s. 15). Utifrån SoL 2002 är det

”helhetssyn, normalisering, kontinuitet, flexibilitet och närhet” som skall råda vilket vi i det samlade materialet ser kan vara svårt att vidhålla i tider av exempelvis ekonomisk lågkonjunktur.

Jämförande analys

Det europeiska fattigdomsåret är en socialpolitisk satsning där medlemsländerna vill arbeta på många områden för att bekämpa social utestängning och utrota fattigdomen inom EU. Detta innebär att länderna aktivt arbetar för att satsa på utbildning och en aktiv sysselsättningspolitik i nära samarbete med de grupper som berörs av fattigdom och socialutestängning. I *Social rapport 2010* presenterar Socialstyrelsen att samtidigt som fattigdomen minskar och fler människor själva klarar sin försörjning så finns det grupper i det svenska samhället som löper större risk att hamna i fattigdom. Detta innebär att de ekonomiska klyftorna ökar och de människor som är mest ekonomiskt utsatta har mindre möjlighet att påverka sin situation.

Vi kan utifrån vårt samlade material se att det över tid finns tydliga likheter i samhällets syn på fattiga människor och den hjälp som dessa tilldelats beroende på rådande konjunktur. Vi ser att vid bägge lagstiftningarna pekar konjunkturen uppåt och det gynnar de fattigaste genom förbättringar i gällande interventioner. De skillnader och likheter vi funnit mellan begreppen sammanfattas i nedanstående tabell och diskuteras därefter närmare.

	Nödortftig vård (1847)	Skälig levnadsnivå (2002)
Text – Hur förklaras begreppen i texterna?	<ul style="list-style-type: none"> – Nödortftig vård och försörjning skall lämnas till invånare i socken eller i staden som pga. bristande arbetsförmåga eller saknad av andra medel och utvägar inte kan försörja sig själva. – Vad som innefattades i begreppet var upp till varje stads och sockens förmåga – Honnörsord är att ” <i>Den som icke arbeta skall heller icke äta</i>” 	<ul style="list-style-type: none"> – Den som inte själv eller på annat sätt kan tillfredsställa sina behov är berättigade till hjälp för att upprätthålla en skälig levnadsnivå – Begreppet tydliggörs i lagtexten genom den rådande riksnormen som anger vad som ingår i biståndet samt vilka summor som är ”skäliga” – Honnörsorden i SoL 2002 är helhetssyn, normalisering, kontinuitet, flexibilitet och närhet
Diskursiv praktik - Vad är syftet med texten?	<ul style="list-style-type: none"> – Syftet med lagtexten var att ställa större krav på att varje socken och stad skulle vårda och försörja för dem som saknade medel till sitt uppehälle – Syftet med begreppet var att 	<ul style="list-style-type: none"> – Syftet med lagtexten är att ge kommunerna riktlinjer i sitt beslutfattande gällande individers rätt till bistånd – Syftet med själva begreppet är att skapa en enhetlig och rättvis norm i

	fattigvården skulle bli enhetlig i landet	hela landet
Socialpraktik – Hur beskrivs begreppen/ texten genom tidigare forskning?	<ul style="list-style-type: none"> – Lagen presenterade de första nationella riktlinjerna gällande fattigvården i landet och anses därför vara den första genomarbetade fattigvårdförordningen (Olson & Olofsson 1998) – Ett av målen med förordningen var att kunna skilja förtjänta från oförtjänt fattiga – Lagen är till största del en omarbetning av lagförslaget från 1840/41 som grundar sig på 1763 års förordning 	<ul style="list-style-type: none"> – Salonen (2010) och Johansson (2001) menar att lagen fortfarande bär starka drag av de tidiga fattigvårdslagarna – Ett av målen med lagen var att nivån på socialbidraget inte skulle variera för mycket mellan olika kommuner – Den nya lagtexten är till stor del en omarbetning av tidigare lagstiftning och återgår i princip till den lydelse som rådde innan inskränkningarna 1998

Genom alla tider har lagstiftning gällande fattiga varit aktuell för att kontrollera och kategorisera denna grupp. Interventioner riktade till fattiga människor har utförts av kyrkan, de högre stånden eller staten. Normen för vilka kriterier som berättigat till fattighjälp har växlat genom historien och för att analysera detta vill vi resonera runt den tid som förflutit mellan de två begreppen nödortfåg vår och skälig levnads nivå. I Sverige är välfärden starkt knuten till arbetslinjen, vilket innebär att det i många fall krävs att en individ lyckats etablera sig på arbetsmarknaden för att få tillgång till de generella socialförsäkringarna (Esping-Andersen 1990, s. 27-28). I vårt bakgrundskapitel åskådliggörs de olika förändringar som skett under den tid som förflutit mellan 1847 och 2002. Vi kan där tydligt se att trots de många förbättringar som skett för befolkningen i stort har situationen för de mest utsatta grupperna förändrats marginellt. Med detta menar vi att trots den starka framväxten av socialpolitiken de senaste 100 åren står fortfarande samma grupper utanför den generella välfärden då de av olika anledningar i många fall står långt ifrån arbetsmarknaden. År 1847 var bedömningskriterierna gällande rätten till fattigvård snäv och individerna kategoriserades utifrån förtjänt eller oförtjänt fattiga. Utifrån dagens rådande lagstiftning skall istället bistånd utgå ifrån den enskilda individens situation och regleras utifrån vad som anses vara skälig levnadsnivå.

Som redovisats i vår litteraturstudie stiftades den första nationella fattigdomsförordningen år 1847. Det som var nytt med den nya reformen var att staten nu kunde ställa större krav på att varje socken och stad skulle vårda och försörja för dem som saknade medel till sitt uppehälle (Olofsson 1996, s. 56-57). Fattigvårdsförordningen 1847 sekulariserade fattigvården och blev

en borgerlig och en kyrklig angelägenhet. Det finns två huvudlinjer i sociala frågor enligt Ohlsson & Olofsson (1998, s. 36) en liberal och en socialkonservativ. Utifrån den textanalys vi utfört av förarbeten gällande den aktuella förordningen kan vi dock se att lagen i sig inte innebär några drastiska förändringar gentemot tidigare lagstiftning. Det är främst en omarbetning av 1841 års förslag där paragrafer bytt plats och att språket moderniserats. När vi ser på 2002 års ändring av socialtjänstlagen är det även här en omarbetning av tidigare lagstiftning och en modernisering som skett, där förändringarna i princip leder till att innebörden blir den samma som innan lagändringen år 1998. Begrepp som skälig levnadsnivå, socialtjänst, fattigdom, förtjänt/oförtjänt fattiga människor, välfärd, socialförsäkringar, fattigvård, rotegång, fattighjon osv. är ett axplock ur de begrepp som varit rådande under olika tidsepoker. Många begrepp har under historiens gång berört interventioner gentemot fattiga och idag är det andra benämningar som är aktuella när det gäller att beskriva hur vi ser på fattiga människor och på vilket sätt vi kategoriserar dem. Vår övergripande slutsats är således att det trots dagens utvecklade socialpolitik finns många tydliga likheter mellan begreppen nödtoftig vård och skälig levnads nivå och vad detta har för betydelse återkommer vi till i vår avslutande diskussion.

5. Diskussion

Eftersom vi valt ett socialkonstruktivistisk perspektiv för att söka svar på vår problemformulering är det av betydelse att se hur sanningar i historien har konstruerats när det gäller de interventioner som antagits gentemot fattiga (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 11-12). Barmhärtighetstanken är en sanning som konstruerats i ett katolskt samhälle där goda gärningar ger givaren förmåner i nästa liv. Därför föll det sig ganska naturligt att fattiga under denna tid fick hjälp utan att tigga. När en sanning slutar och en annan tar vid är en process som tar lång tid. I tillbakablickar kan det tyckas att fattiga människor hela tiden får det bättre men om man ser i långa tidsintervaller och hur konjunkturen under tid skiftar blir förändringar mer av ett hjul där historien många gånger upprepar sig, men i annan skepnad och i en annan kontext. Fattighjon kontra socialhjälpstagare är olika benämningar för samma kategorisering av människor som vid olika tider i historien haft samma behov av att få de mest primära behoven tillgodosedda. Fattighjonet/socialbidragstagaren är en produkt av omgivningen men är samtidigt delaktig i en interaktiv och dynamisk process med omgivningen och de möten som denne ställs inför (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 11-12). Det är detta Hacking (1999/2000, s. 26, 39) menar när han påtalar att begrepp som

”fattig” inte existerar oberoende av sitt sammanhang utan att det måste sättas i en social infattning han kallar matris. Konsekvensen av att kategoriseras som ”fattig” blir således att individen placeras i en fattigdomsmatris vilket får till följd att individen anpassar sig efter den sociala infattningen (a.a.).

Genom lagstiftning av fattigvården regleras såväl den fattige som samhällets skyldigheter och rättigheter. För att få hjälp måste vissa kriterier vara uppfyllda såsom att det inte finns möjlighet att genom inkomst eller annan inkomstkälla försörja sig eller sin familj. Dessa kriterier har ändrats utefter vilket samhälle som vi historiskt sett har befunnit oss i och tenderar som vi presenterat att variera med den ekonomiska situationen i landet. Exempelvis presenterade vi tidigare hur den ekonomiska krisen på 1990-talet ledde till inskränkningar gällande individens rätt till bistånd samt möjlighet att överklaga beslut. När konjunkturen vände uppåt revs dessa inskränkningar upp i och med 2002 års förändring av SoL. Även när fattigvårdsreformen 1847 infördes var det högkonjunktur i Sverige. I en optimistisk tidsanda fanns det möjlighet till förbättringar inom fattigvården.

Lagtexterna vänder sig till samhället och tydliggör där ansvaret som socknen/kommunen/staten har gentemot den fattige och det politiska språket blir därmed en nyckelroll i organisationen av den politiska makten (Rose & Miller 1991, s. 298-299). Vad som ska ingå i ”nödtorftig vård” är utefter socknens förmåga och inte detaljreglerat som i ”skälig levnads nivå” (SoL 2002). Innan ändringen av SoL 2002 hade detaljstyrningen av vad som ingår i ”skälig levnadsnivå” gått för långt åt andra hållet och därmed fanns risk att människors individuella behov förbisågs. Det som detaljregleras utifrån 1847 års förordning är den fattiges skyldigheter och vad som krävs från dem för att få fattigvård.

Hacking (1999, s. 63) menar att lagen är en social konstruktion då den kan ses som en betingad produkt av historiska händelser. I vår bakgrund och litteraturstudie presenteras en historisk framväxt av hur samhället har exkluderat människor och på ett patriarkaliskt sätt tagit över beslutanderätten för dessa. Att skylla sig själv eller att människor behöver uppfostras till att klara sig själva är synsätt som över tid har växlat i framtoning. Enligt Hacking (1999, s. 63) är ett sätt att kategorisera och bibehålla kategoriseringar av människor i ett samhälle att stifta lagar gällande interventioner riktade till en specifik grupp med människor.

Förtjänt eller oförtjänt fattiga är en kategorisering som funnits under flera hundra år där det är staten eller samhället som bestämmer/kategoriserar var den gränsen går. Formen för de interventioner som stiftats genom åren är konstruktioner av olika diskursers åsikter. Denna kunskap består av exempelvis akademiker, social arbetare, medias och politikens åsikter och normer.

Genom att analysera lagtexter och de förarbeten som ligger till grund för dessa har vi kunnat utläsa vad staten anser vara sociala problem och hur förtroendevalda politiker genom föreslagna interventioner gör anspråk på vad som är problemet och hur det bäst åtgärdas (Rose & Miller 1991, s. 283-284). Att generalisera de fattigas villkor över tid är svårt, men att de svagaste i samhället fortfarande är den grupp som står utanför de skyddsnät som utarbetats under 160 år är tydligt. De socialförsäkringar som växte fram under 1900-talet knöts till arbetslinjen och exkluderar därmed fortfarande de människor som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden.

6. Avslutande reflektion

Syftet med denna uppsats har varit att jämföra begreppen *nödtorftig vård* (1847) och *skälig levnadsnivå* (2002) för att analysera huruvida samhällets syn på fattigdom och fattiga människor förändrats under de dryga 160 år som passerat. Den frågeställning vi presenterade inledningsvis var vilka skillnader och likheter vi kan se mellan begreppen om vi placerar dem i sin kontext. Den slutsats vi kom fram till och vilken vi presenterade i avsnittet ”diskussion” var att det trots dagens utvecklade socialpolitik finns många tydliga likheter mellan begreppen nödtoftig vård och skälig levnads nivå. Men vad spelar detta för roll?

För den fattige finns idag en trygghet i att samhället är den sista utposten för att få ekonomisk hjälp. När vi blickar tillbaka har ansvaret för de fattiga varierat över tid. Kyrkan tog under många århundraden ansvaret för de fattiga. När Sverige reformerades övertog staten detta ansvar och delegerade över detta till socknarna. I dag är det kommunerna som ansvarar för det yttersta skyddsnätet där staten vidmakthåller den patriarkaliska myndighetsutövningen. Under alla århundraden har det således vidmakthållits att ekonomiskt utsatta människor kontrollerats och kategoriserats för att bli berättigade till hjälp. Idag har staten greppet om de verkligen utsatta grupperna som inte inkluderas i det universella socialförsäkringssystemet. Det handlar över tid om olika grupper men med samma återkommande problem när det gäller bristen på arbete och försörjning. Vilken hjälp som erbjuds och vilka krav och motprestationer som

måste till för att få del av samhällets interventioner har under de olika lagstiftningarna skiftat. Det svenska moderna systemet vilket grundade sig i en tanke om en generell socialpolitik som skulle tillförsäkra medborgarna sociala rättigheter oberoende av deras position på arbetsmarknaden går allt mer mot ett behovsprövat och selektivt socialbidragssystem (Johansson 2001, s. 10, Swärd 2010, s. 15). Detta innebär att välfärdssystemet allt mer byggs efter en arbetslinje där medborgarna för att få del av det ekonomiska trygghetssystemet i form av exempelvis sjukförsäkring, föräldrapenning och arbetslöshetsersättning först måste lyckas etablera sig på arbetsmarknaden (Johansson 2001, s. 12). Det krävs således ingen större fantasi för att förstå att vissa särskilt utsatta grupper *genom sin marginella ställning på arbetsmarknaden även får en marginell ställning till de övriga försörjningssystemen* (Johansson 2001, s. 12).

Det är viktigt att se fattigdom och i detta sammanhang interventioner riktade till fattiga människor i ett längre perspektiv då förändringar inte alltid är nya företeelser, utan som vi presenterat ofta bygger på nya konstruktioner av gamla interventioner och idéer. Den tidigaste dateringen av begreppet ”fattigdomens utrotande” som vi stött på är från mitten av 1800 talet. Vid denna tidpunkt innebar begreppet att ”de verkligt behövande” skulle försörjas, de arbetslösa skulle beredas arbete samt att staten genom att bedriva en ”klok fattigvård” skulle förminska armodet och dess tillväxt och inflytande (Ohlsson & Olofsson 1998, s. 37). Som vi presenterade i vår inledning var år 2010 utsett till det ”Europiska året för bekämpning av fattigdom och social utestängning” där syftet var att följa upp Lissabonstrategins mål att gemensamt verka för att försöka utrota fattigdomen i Europa. Uttrycket och målsättningen att utrota fattigdom består således fortfarande och tanken om ett samhälle där full sysselsättning för alla ska leda till fattigdomens utrotande.

Anledningen till att detta faktiskt spelar roll är att fattigdomen fortfarande idag är ett samhällsproblem som staten försöker lösa med i princip samma metoder som när den första nationella fattigvårdsförordningen stiftades år 1847. I socialkonstruktionismens anda är vår förhoppning att vi genom att belysa detta kan bidra till att förutsättningarna för de mest ekonomiskt utsatta människorna lyfts fram och på sikt förbättras.

Källmaterial, Litteraturstudie

Blomberg, Staffan & Petersson, Jan (2006) ”Socialpolitik och socialt arbete”, i Anna Meeuwisse, Sune Sunesson och Hans Swärd (red.) *Socialt Arbete. En grundbok*, s.129-146. Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur.

Dahlberg, Matz m.fl. (2008) *Fattigdom i folkhemmet. Från Socialbidrag till självförsörjning*. Stockholm: Författarna och SNS förlag.

Drugge, Ulf (2007) *Krisbiografier. Utfattiga och mindre fattiga förr*. Malmö: Ulf Drugge och Bokbox förlag.

Fahlberg, Gunnar (2009) *Socialtjänstlagarna*. Upplaga 12:1 Malmö: Gunnar Fahlberg, Nils Magnusson och Liber AB.

Johansson, Håkan (2001) *I det sociala medborgarskapets skugga. Rätten till socialbidrag under 1980- och 1990-talen*. Lund: Håkan Johansson och Arkiv Förlag.

Junestav, Malin (2001) *Arbetslinjen I den svenska socialförsäkringsdebatten och lagstiftningen 1930-1955*. Uppsala: Universitetstryckeriet Uppsala universitet.

Junestav, Malin (2007) *Socialförsäkringssystemet och marknaden – politiska idéer, sociala normer och institutionell förändring – en historik*. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.

Olofsson, Jonas (1996) *Arbetslösheten i historisk belysning. En diskussion om arbetslöshet och social politik i Sverige 1830-1920*. Lund: Jonas Olofsson, Lund University Press.

Ohlsson, Rolf & Olofsson, Jonas (1998) *Arbetslöshetens dilemma*. Stockholm: Författarna och SNS förlag.

Salonen, Tapio (2010) ”Svensk socialbidragsforskning under 2000-talets första årtionde”, Socionomens forskningssupplement nr. 27 i *Socionomen* nr.4, s.57-65.

Swärd, Hans (2010) ”Fattigdom i forskningen”, Socionomens forskningssupplement nr. 27 i *Socionomen* nr.4, s.12-20.

Ulmestig, Rickard (2007) *På gränsen till fattigvård? En studie om arbetsmarknadspolitik och socialbidrag*. Lund: Rickard Ulmestig och Lunds Universitet, Socialhögskolan.

Källmaterial, Textanalys

Arkivmaterial:

Allmänt register över bihanget till samtliga riks-ståndens protocoll, vid Lagtima Riksdagen i Stockholm åren 1847 och 1848 (Landsarkivet, Vadstena)

Bihang till samtliga riks-ståndens protocoll vid Lagtima Riksdagen i Stockholm Åren 1840 och 1841, sjunde samlingen, andra avdelningen, betänkande nr 5 (Landsarkivet, Vadstena)

Hedervärda bonde-ståndets protokoller vid lagtima riksdagen i Stockholm åren 1847 och 1448, sjätte bandet(Landsarkivet, Vadstena)

Högvördiga preste-ståndets protocoll vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1847, första bandet (Landsarkivet, Vadstena)

Protocoll hållna hos högloflige ridderskapet och adeln vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1847, band 1 (Landsarkivet, Vadstena)

Protocoll hållna hos högloflige ridderskapet och adeln, vid lagtima Riksdagen Stockholm. Åren 1847-1848. Åttonde häftet. Stockholm, Hörbergiska boktryckeriet 1849 (Högskolebiblioteket i Jönköping)

Protocoll hållna hos välloflige Borgare-ståndet vid Lagtima riksdagen i Stockholm åren 1847 och 1848, fjärde bandet (Landsarkivet, Vadstena)

Register över hedervärda bonde-ståndets protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm åren 1847 och 1848 (Landsarkivet, Vadstena)

Register över högloflige ridderskapets och adelns protocoll vid lagtima riksdagen i stockholm, åren 1847 och 1848 (Landsarkivet, Vadstena)

Register över högvördiga preste-ståndets protocoll vid lagtima riksdagen i stockholm åren 1847 och 1848 s. 89 (Landsarkivet, Vadstena)

Register över välloflige borgare-ståndets protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm åren 1847 och 1848 (Landsarkivet, Vadstena)

SAKREGISTER TILL RIKETS STÄNDERS PROTOKOLL MED BIHANG 1809-1866 I A-K. Fattigvården s.478-482 (s.480-481 gällande 1847-48) (Högskolebiblioteket i Jönköping)

Svensk författningssamling 1847, No. 23. Angående fattigvården i riket, Kungliga majestäts nådiga förordning angående fattigvården i riket (Stadsbibliotekets arkiv, Jönköping)

Svensk författningssamling 1877, Legostadgan

2002 års lag och förarbeten

2000/01:80 Proposition Ny socialtjänstlag m.m., informationen hämtad 101126 på:

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=37&dok_id=GO0380

2000/01:SoU18 Socialutskottets betänkande, informationen hämtad 101126 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=3120&doktyp=betankande&bet=2000%2f01%3aSoU18> samt: <http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=3322&rm=2000/01&bet=SoU18>

Protokoll från kammaren, informationen hämtad 101129 på:

http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=101&dok_id=GO09119&bet=2000/01:119

Svensk författningssamling 2008, Socialtjänstlag (2001:453)

Motioner

Bo405 av Sten Lundström m.fl. (v) ”Rätten till boende”, informationen hämtad 101126 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=Bo405>

Sf 245 Juholt m.fl. ”Barnbidrag för alla barn”, informationen hämtad 101209 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=Sf245>

So47 av Johansson, Kenneth (c) ”Med anledning av prop. 2000/01:80 Ny socialtjänstlag m.m.” informationen hämtad 101209 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=So47>

So48 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) ”med anledning av prop. 2000/01:80 Ny socialtjänstlag m.m.”, informationen hämtad 101209 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=So48>

So51 av Bo Lundgren m.fl. (m) ”med anledning av prop. 2000/01:80 Ny socialtjänstlag m.m.”, informationen hämtad 101126 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=So51>

So53 av Lotta Nilsson-Hedström och Kerstin-Maria Stalin (mp) ”med anledning av prop. 2000/01:80 Ny socialtjänstlag m.m.”, informationen hämtad 101126 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=So53>

So226 av Chris Heister m.fl. (m) ”Socialbidrag utan riksnorm” informationen hämtad 101126 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=So226>

So284 av Thomas Julin m.fl. (mp) ”Barnbidragshöjning även för socialbidragstagare”, informationen hämtad 101209 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=So284>

So304 av Lennart Daléus m.fl. (c) ”Barn- och familjepolitik”, informationen hämtad 101209 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=So304>

So337 av Thomas Julin m.fl. (mp) ”Rätten att överklaga bistånd”, informationen hämtad 101126 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=So337>

So346 av Gunnel Wallin och Margareta Andersson (c) ”Hemlösa”, informationen hämtad 101126 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=So346>

So356 av Gudrun Schyman m.fl. (v) ”Den framtida socialtjänsten” informationen hämtad 101126 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=So356>

So525 av Kaj Larsson m.fl. (s) ”Socialt stöd vid avhysning”, informationen hämtad 101126 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=So525>

So527 av Per Bill m.fl. (m) ”Utanförskap”, informationen hämtad 101209 på:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&typ=mot&rm=2000/01&bet=So527>

Referenslista

- Aronsson, Pia (2008) ”Från fattigvårdskvinnor till moderna socialarbetare” i Hans Swärd & Marie-Anne Egerö (red.) *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder - då och nu*, s.117-130. Malmö: Författarna och Ègalitè förlag.
- Blomberg, Staffan & Petersson, Jan (2006) ”Socialpolitik och socialt arbete”, i Anna Meeuwisse, Sune Sunesson och Hans Swärd (red.) *Socialt Arbete. En grundbok*, s.129-146. *Stockholm*: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur.
- Bolander, Eva & Fejes, Andreas (2009) Diskursanalys, i Andreas Fejes & Robert Thornberg (red.) *Hanbok i kvalitativ analys*, s.81-105. Stockholm: Författarna och Liber AB.
- Dahlberg, Matz m.fl. (2008) *Fattigdom i folkhemmet. Från Socialbidrag till självförsörjning*. Stockholm: Författarna och SNS förlag.
- Dahlborg Lyckhage, Elisabeth (2006) Att analysera diskurser, i Febe Friberg (red.) *Dags för uppsats – Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten*, s. 125-138. Lund: Författarna och Studentlitteratur.
- Drugge, Ulf (2007) *Krisbiografier. Utfattiga och mindre fattiga förr*. Kalmar, Ulf Drugge och Kalmar studies in sociology and social work. (Bokbox Förlag Malmö)
- Drugge, Ulf (2008) Sockengång, utsatthet och motstånd i Hans Swärd & Marie-Anne Egerö (red.) *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder - då och nu*. s.201-210. Malmö: Författarna och Ègalitè förlag.
- Edebalk, Per-Gunnar (2008) Socialförsäkringar – Ett alternativ växer fram i red. Hans Swärd & Marie-Anne Egerö (red.) *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder - då och nu*. s.51-61 Malmö: Författarna och Ègalitè förlag.
- Ejrnaes, Morten & Kristiansen, Sören (2002) Perspektiv på sociala problem i USA och Skandinavien, i Anna Meeuwisse och Hans Swärd (red.) *Perspektiv på sociala problem*, s.73-93. Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur.
- Esping-Andersen, Gösta (1990) *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Gösta Esping-Andersen & Polity Press.

EU: fattigdoms år, informationen hämtad 110103 på:

<http://www.2010againstopoverty.eu/about/tackling.html?langid=sv#question3>

Fairclough, Norman (1992) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (2007) ”Socialt samspel och vardagsliv” i Anthony Giddens *Sociologi*, s.132-157. Lund: Anthony Giddens & Studentlitteratur.

Grönmo, Sigmund (2006) *Metoder i samhällsvetenskap*. Malmö: Liber AB.

Hacking, Ian (1999) “The time frame problem: The law, social construction, and the sciences”, *The Social Science Journal*, volume 36, nr.4, s.563-573. Hämtades i fulltext 101126 på:

<http://web.ebscohost.com.bibl.proxy.hj.se/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&hid=15&sid=46c54d9e-45bb-437b-91f2-1fa7e7c7045d%40sessionmgr10>

Hacking, Ian (1999/2000) *Social konstruktion av vad?* Svensk översättning (2000) av Bengt Hansson. Stockholm: Thales.

Halleröd, Björn (1991) *Den svenska fattigdomen. En studie av fattigdom och socialbidragstagande*. Lund: Björn Halleröd och Studentlitteratur.

Jacobsen, Dag Ingvar (2007) *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Håkan (2001) *I det sociala medborgarskapets skugga. Rätten till socialbidrag under 1980- och 1990-talen*. Lund: Håkan Johansson och Arkiv förlag.

Junestav, Malin (2001) *Arbetslinjen I den svenska socialförsäkringsdebatten och lagstiftningen 1930-1955*. Uppsala: Universitetstryckeriet Uppsala universitet.

Junestav, Malin (2007) *Socialförsäkringssystemet och marknaden – politiska idéer, sociala normer och institutionell förändring – en historik*. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.

Junestav, Malin (2008). Arbetslinjen i sociallagsstiftningen – Från nödhjälp till aktivitetsgaranti Hans Swärd & Marie-Anne Egerö (red.) *Villkorandets politik. Fattigdomens*

premissor och samhällets åtgärder - då och nu. s.99-112 Malmö: Författarna och Ègalitè förlag.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2002) ”Perspektiv på sociala problem – några positioner”, i Anna Meeuwisse och Hans Swärd (red.) *Perspektiv på sociala problem*, s.97-108. Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2006) ”Vad är socialt arbete?”, i Anna Meeuwisse, Sune Sunesson och Hans Swärd (red.) *Socialt Arbete. En grundbok*, s.27-74. Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur.

Olofsson, Jonas (1996) *Arbetslösheten i historisk belysning. En diskussion om arbetslöshet och social politik i Sverige 1830-1920*. Lund: Jonas Olofsson, Lund University Press.

Ohlsson, Rolf & Olofsson, Jonas (1998) *Arbetslöshetens dilemma*. Stockholm: Författarna och SNS förlag.

Qvasell, Roger (2008) De fattigas vård i 1910-talets Sverige Hans Swärd & Marie-Anne Egerö (red.) *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder - då och nu.* s. 71-80 Malmö: Författarna och Ègalitè förlag.

Rose, Nikolas & Miller, Peter (1991) Political power beyond the State: problematic of government, s. 271- 303 i *The British Journal of Sociology* 2010, nr. 61, publicerad online: 14 januari 2010. Artikeln hämtad i fulltext 101215 på:
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-4446.2009.01247.x/pdf>

Salonen, Tapio (2010) ”Svensk socialbidragsforskning under 2000-talets första årtionde”, Socionomens forskningssupplement nr. 27 i *Socionomen* nr.4, s.57-65.

Socialstyrelsen (2010) *Social rapport 2010*. Informationen hämtad 110103 i fulltext på:
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/17957/2010-3-11.pdf>

Swärd, Hans (2008) Att bekämpa fattigdom med lagar för fattiga – en omöjlig ekvation? i Hans Swärd & Marie-Anne Egerö (red.) *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder - då och nu.* s. 17-40. Malmö: Författarna och Ègalitè förlag.

Swärd, Hans (2010) "Fattigdom i forskningen", Socionomens forskningssupplement nr. 27 i *Socionomen* nr.4, s.12-20.

Ulmestig, Rickard (2007) *På gränsen till fattigvård? En studie om arbetsmarknadspolitik och socialbidrag*. Lund: Rickard Ulmestig och Lunds Universitet, Socialhögskolan.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Åström, Karsten (2008) 1918-års fattigvårdslag – mellan socialkontroll och sociala rättigheter. i Hans Swärd & Marie-Anne Egerö (red.) *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder - då och nu*. s.81-88. Malmö: Författarna och Ègalitè förlag.